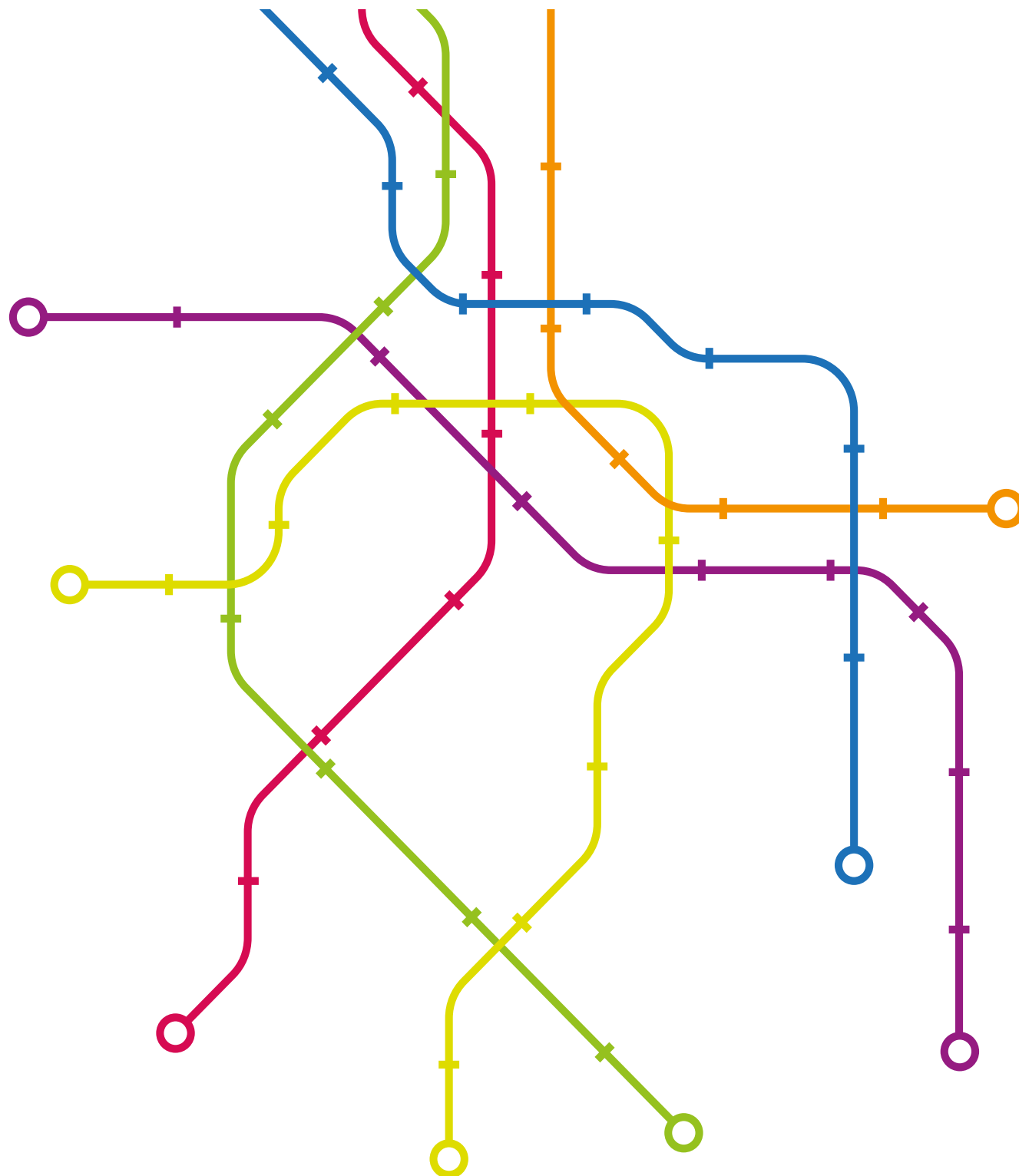
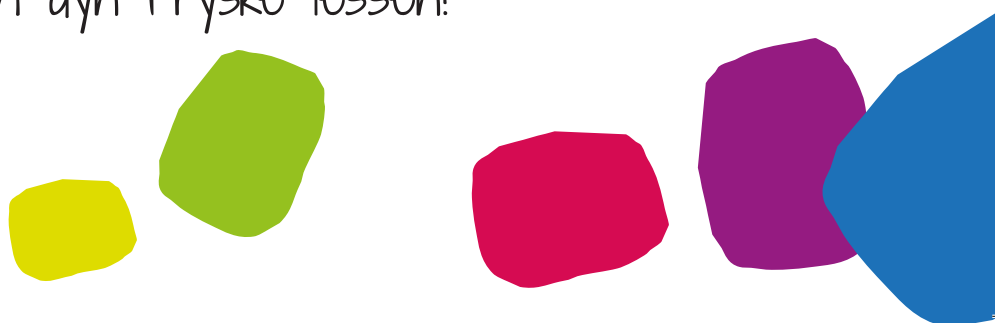

Rûteplanner Spoar 8 groep 3 - NL

De Rûteplanner wiist dy it paad
troch dyn Fryske lessen!

Route groep 3

overzicht van lesmomenten en onderdelen

lesmoment	type	titel/ynhoud	(hoofd)doelen*
1	Taalactiviteit	Sa wie myn simmer - Zo was mijn zomer - de leerlingen maken een collage over hun zomer-vakantie	Luisteren A1/A2 In gesprek A1/A2
2	Taalactiviteit	Bisteboel - Beestenboel (sluit aan bij thema 1 VLL Kim Beestenboel) - Door luisterspelletjes oefenen de leerlingen de Friese namen van dieren.	Luisteren A1/A2 Spreken A1
3, 4, 5	Boekles 'Lês-mar-foar!'- weken	Activiteiten rondom het thema van de Lês-mar-foar-weken. Zie bijv. de lesbrieven bij het Keimpe de Krokodil-boekje en de (prenten)boeken bij het thema.	Luisteren A1/A2 Lezen A1/A2 In gesprek A1/A2
6	Taalactiviteit en observatie	It nije bêd - Het nieuwe bed (sluit aan bij thema 2 VLL Kim Dag en nacht) - de kinderen luisteren naar een verhaal en praten over hun eigen kamer. Het observatie-instrument 'Neifertelling' kan worden ingezet.	Luisteren A2 In gesprek A1 Spreken A1
7	Taalactiviteit	Hoe is it om blyn te wêzen? - Hoe is het om blind te zijn? - De leerlingen ervaren zelf hoe het is om niks te kunnen zien. Kunnen de leerlingen elkaar, door de goed aanwijzingen te geven, door de school leiden?	Luisteren A1/A2 In gesprek A2
8	Taalactiviteit	Au, dat docht sear - Au, dat doet pijn (sluit aan bij thema 3 VLL Kim Hoe voel jij je?) - De leerlingen leren een liedje en aan de hand van de inhoud van een verbanddoos leren ze wat er gebruikt kan worden om beter te worden. I	In gesprek A1/A2 Lezen A1 Spreken A1

lesmoment	type	titel/ynhoud	(hoofd)doelen*
9	Boekles	Sirkus PeM en de ûlewapper - ideeën in de lesbrief	Luisteren A1/A2 Lezen A1/A2 In gesprek A1/A2
10	Taalactiviteit	Witsto dit oer dit bist - Weet jij dit over dit dier (bij thema 4 VLL Kim Waar woon jij?) - De leerlingen leren Friese diernammen en bedenken waar dieren slapen en wat ze eten.	Luisteren A2 In gesprek A1 Spreken A1 Lezen A1
11	Taalactiviteit	Sjonge foar Sinteklaas - Zingen voor Sinterklaas - De leerlingen luisteren naar Friese Sinterklaasliedjes en leren Friese woorden die bij het sinterklaasfeest horen.	In gesprek A2 Spreken A1 Lezen A1
12	Taalactiviteit en observatie	Us eigen ferhaal - Ons eigen verhaal - De leerlingen bedenken een verhaal en spelen de gevoelens die daarin voorkomen na. Ze maken er een foto van en bedenken een Friese zin bij elke foto. Het observatie-instrument 'Mûnling oerlis' kan worden ingezet.	In gesprek A2 Spreken A1
13	Taalactiviteit	By kop en kont - Bij kop en kont - De leerlingen luisteren naar een verhaal over 'Snotsje en Skeetsje' en benoemen daarna de lichaamsdelen. Deze opdracht is geschikt als meertalige activiteit.	In gesprek A2 Spreken A1 Lezen A1
14	Taalactiviteit	Dit is ús talint - Dit is ons talent (sluit aan bij thema 8 VLL Kim Wat kan jij?) -De leerlingen kijken naar een WitWat-aflevering over sport en talent. Daarna bedenken ze wat hun eigen talenten (en die van hun klasgenoten) zijn.	In gesprek A1 Lezen A1 Schrijven A1
15	Taalactiviteit	Is sûn iten wol lekker? - Is gezond eten wel lekker? - De leerlingen denken na over de vraag of gezond eten wel lekker kan zijn. Ze maken er een kollaazje over.	In gesprek A2 Spreken A1 Schrijven A1
16	Boekles	P is fan PIBA - ideeën in de lesbrief	Luisteren A1/A2 Lezen A1/A2 In gesprek A1/A2

lesmoment	type	titel/ynhoud	(hoofd)doelen*
17	Taalactiviteit en observatie	Myn handige robot - Mijn handige robot (sluit aan bij thema 9 VLL Kim Hoe kan dat?) - De leerlingen denken na over de vraag waar een robot voor gebruikt kan worden. De leerlingen ontwerpen een robot (of apparaat) en houden een presentatie over wat de robot allemaal kan. Het observatie-instrument 'Mûnling oerlis' kan worden ingezet.	Luisteren A2 In gesprek A1/A2 Spreken A2
18	Lêslíne	Startles	Lezen A1/A2
19	Taalactiviteit	Watfoar klean fynsto moai? - Welke kleren vind jij mooi? - De leerlingen kunnen hun eigen kleding beschrijven en aan de hand van een tekening vertellen welke kleren zij mooi vinden.	In gesprek A1 Spreken A1 Schrijven A1
20	Lêslíne	it en in - het en een	Lezen A1/A2
21	Taalactiviteit	It is myn jierdei - Ik ben jarig - De leerlingen leren Friese woorden en begrippen die bij een verjaardag horen. Ze maken er een poster bij en kunnen de woorden benoemen. Ze leren ook een (meertalig) verjaardagsliedje.	In gesprek A2 Spreken A1 Lezen A1
22	Lêslíne	y	Lezen A1/A2
23	Taalactiviteit	Ried myn berop - Raad mijn beroep - Leerlingen omschrijven een beroep volgens een vast stramien, andere leerlingen raden het beroep.	Luisteren A2 In gesprek A2 Spreken A2 Lezen A1
24	Lêslíne	g	Lezen A1/A2
25	Taalactiviteit	Bijen en blommen - Bijen en bloemen - De leerlingen gaan op zoek naar planten en onderzoeken zo of de natuur in hun omgeving geschikt is voor bijen en andere insecten. Een activiteit in twee delen voor in het voorjaar/zomer.	Luisteren A2 In gesprek A2 Spreken A2 Lezen A1
26	Lêslíne	ii	Lezen A1/A2

lesmoment	type	titel/ynhoud	(hoofd)doelen*
27	Taalactiviteit	Myn stambeam - Mijn stamboom - De leerlingen maken een stamboom van hun eigen familie. Er is aandacht voor het gebruiken van de Friese woorden voor familieleden.	Luisteren A2 In gesprek A2 Lezen A1/A2 Schrijven A2
28	Lêslíne	Evaluatie station 1	Lezen A1/A2
29	Boekles en observatie	De toverangel fan Ate - ideeën in de lesbrief Het observatie-instrument 'Neifertelling' kan worden ingezet.	Luisteren A1/A2 Lezen A1/A2 In gesprek A1/A2
30	Taalactiviteit	Iiskâld en lekker - IJskoud en lekker - De leerlingen bekijken een WitWat-aflevering over het bedenken van nieuwe ijssmaken. Ze bedenken zelf nieuwe ijssmaken en presenteren hun zelfbedachte toetje.	In gesprek A1/A2 Spreken A2 Schrijven A1

Taalactiviteit

Leesactiviteit: Boekpromotie of Lêslíne-les (technisch Fries lezen)

Evaluatiemoment

* Aan deze taaldomeinen en niveaus wordt vooral gewerkt. De doelen en niveaus kunnen per groep en zelfs per leerling verschillen. Tips hiervoor worden in de handleidingen bij de onderdelen gegeven. Omdat taal altijd over meer gaat dan de taal zelf, wordt ook gewerkt aan doelen voor andere vakgebieden.

1 Sa wie myn simmer - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen kunnen met behulp van afbeeldingen en hun zelfgemaakte collage iets vertellen over hun zomervakantie.

Tijdpad

30-45 minuten

Deze taalactiviteit kan ook worden verdeeld over verschillende momenten.

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen de Friese instructie volgen en de opdracht om een collage te maken uitvoeren. (Luisteren A1 – Kan korte, eenvoudige aanwijzingen opvolgen, en Luisteren A2- Kan iets doen of maken dat een ander uitlegt).
- De leerlingen kunnen met behulp van hun collage (met zoveel mogelijk woorden) in het Fries vertellen over hun zomervakantie (In Gesprek A1 – Kan informatie vragen of geven, en In Gesprek A2 – Kan persoonlijke informatie vragen of geven).

Andere doelen waar met deze taalactiviteit aan kan worden gewerkt, worden genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Leg Keimpe de Krokodil (of een andere Friese pop of knuffel) klaar.
- Print voor alle leerlingen de afbeeldingen (dit blad is te vinden onder het kopje 'de taalactiviteit').
- Leg voor alle leerlingen een vel papier, een schaar, lijm en tekenmateriaal klaar.
- Maak een keuze voor de interactieve zoekplaat 'Fakânsje' of 'Simmer' en zet de gekozen zoekplaat klaar. Deze interactieve zoekplaten zijn te vinden onder het kopje 'de taalactiviteit'.

Beschrijving

1. Introductie

Laat op het bord de interactieve zoekplaat 'Fakânsje' of 'Simmer' zien. Keimpe de Krokodil heeft een mooie zomervakantie gehad. Kennen de leerlingen Keimpe al? Keimpe is een Friese krokodil. Hij staat op de interactieve zoekplaten en komt in de klas als er Friese les is. Hij verstaat wel Nederlands, maar omdat hij alleen maar Fries terug spreekt, is de drempel voor de niet- Friestalige leerlingen minder hoog om Fries terug te spreken. Wat heeft Keimpe gedaan deze zomer? Laat de leerlingen reageren op wat ze op de plaat zien. Friestalige leerlingen gebruiken het Fries en leerlingen met een andere thuistaal mogen het Nederlands gebruiken, maar proberen ook de Friese woorden te gebruiken.

Vertaal moeilijke Friese woorden naar het Nederlands en vat Nederlandse antwoorden samen in het Fries.

2. Uitleg van de opdracht

Keimpe heeft door de interactieve zoekplaat een soort van praatplaat over zijn zomervakantie. De leerlingen gaan zo'n praatplaat maken over hun eigen zomer. De leerlingen krijgen allemaal een vel papier met afbeeldingen erop. Bekijk en bespreek de afbeeldingen. Wat staat erop? Wat is het Friese woord? Passen de afbeeldingen bij de zomer van de leerlingen? De afbeeldingen die bij hun vakantie passen, knippen de leerlingen uit en plakken ze op het grote vel papier. Ze kunnen er natuurlijk ook zelf tekeningen bij maken. Als de leerlingen klaar zijn, gaan ze aan elkaar vertellen. Geef deze instructie in het Fries, vertaal moeilijke woorden naar het Nederlands en wijs dingen aan, zodat de leerlingen de Friese uitleg goed kunnen volgen.

3. De leerlingen maken hun collage

Loop tijdens het werken rond en vraag de leerlingen of ze ook het Friese woord bij het plaatje kennen. Misschien kunnen de leerlingen die het Fries als thuistaal hebben, de leerlingen met een andere thuistaal ook helpen met de Friese woorden bij hun gekozen plaatje of getekende plaatjes. Zie 'Differentiatie' voor aanvullende suggesties.

4. De leerlingen laten hun collage aan elkaar zien en vertellen over hun zomer

Dit onderdeel kan klassikaal gedaan worden of in kleine groepjes. De leerlingen kunnen het ook eerst oefenen in een klein groepje voordat ze klassikaal wat gaan vertellen. Stimuleer de leerlingen om zoveel mogelijk het Fries te gebruiken. Om de luistermomenten wat minder lang te maken, kunnen de vertelmomenten ook verspreid worden over de week. Natuurlijk kunnen de leerlingen elkaar ook vragen stellen over de vakantie. Oefen daarvoor eventueel enkele standaardzinnen, zoals 'Wat wie it leukste datst dizze fakânsje dien hast?' (NL= Wat was het leukste dat je deze vakantie gedaan hebt?), 'Wat wie net sa leuk?' (NL= Wat was niet zo leuk?) of 'Wat wie it grappichste dat der dizze fakânsje bard is?' (NL= wat was het grappigste dat er deze vakantie gebeurd is?).

5. Afsluiting

Evalueer de opdracht met de leerlingen. Zijn de collages goed gelukt? Hoe ging het gebruiken van het Fries? Was het voor sommige leerlingen ook spannend om iets te vertellen voor de klas? De collages krijgen natuurlijk een mooi plekje in de klas.

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Omgang met niet-Friestalige leerlingen

De leerlingen op A1-niveau mogen het Nederlands als voertaal gebruiken, de leerlingen op weg naar A2-niveau proberen Friese woorden te gebruiken en leerlingen op A2- niveau doen dit in het Fries. Gebruik zelf als leerkracht het Fries als voertaal en vertaal tussendoor belangrijke woorden naar het Nederlands, zodat het ook voor de Nederlandstalige leerlingen te volgen is. Vat Nederlandse antwoorden kort samen in het Fries. Stimuleer de niet- Friestalige leerlingen om vaste Friese uitdrukkingen ('chunks') te gebruiken als ze het geprek niet goed kunnen volgen. Voorbeelden daarvan zijn: kinst dat noch in kear sizze? (NL= kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net, kinst it noch in kear útlizze (NL= ik begrijp het niet, kun je het nog een keer uitleggen) of kinst dat ek

nochris in kear yn it Nederlânsk sizze (NL= kun je dat ook nog een keer in het Nederlands zeggen).

- Aandacht voor het schrijven en lezen in het Fries
Leerlingen die eraan toe zijn of het graag willen; kunnen ook woorden bij de afbeeldingen op hun collage (na)schrijven of (na)stempelen. Ook kunnen de leerlingen de woorden van elkaar proberen te lezen. Als er aan dit differentiatiedoel wordt gewerkt, dan wordt er gewerkt aan Schrijven A1- Kan wat over zichzelf of anderen opschrijven, en Lezen A1- Kan een indruk krijgen van teksten, vooral als er visuele ondersteuning bij is.
- Maak woorden zichtbaar
Gebruik de woordlijsten 'Tiden fan it jier', 'Op fakânsje' en eventueel 'Nei it bûtenlân' uit de Temateek om woorden te bespreken en gebruik ze om woordkaartjes van te maken, zodat de woorden zichtbaar zijn. Ze kunnen ook gebruikt worden om woorden (na) te schrijven of te stempelen. Besteed ook na deze Taalactiviteit aandacht aan de woorden. Zet bij de afbeelding het woord in het Fries en in het Nederlands. Misschien is er zelfs nog wel een andere taal die gebruikt kan worden!

Meer bij dit thema

- Gebruik de interactieve zoekplaten 'Simmer' en 'Fakânsje' om woorden te oefenen. De zoekplaten kunnen klassikaal worden ingezet, maar leerlingen kunnen ook zelfstandig, in tweetallen of in groepjes de woorden op de interactieve zoekplaat zoeken.
- Lees het verhaaltje 'Swimbade' voor of laat het de leerlingen zelf lezen. Silke en Sef zitten op een warme dag in het zwembadje in de tuin.
- Bovenstaande materialen zijn te vinden onder het kopje 'ekstra' bij deze taalactiviteit.
- Meer materialen bij het thema zijn te vinden in de Temateek bij het thema 'Wat sjochsto om dy hinne?'
- Boeken over zomer en vakantie:
 - 'Mûske sil te kampearen' van Lucy Cousins – In dit boek probeert Mûske een tent op te zetten. Dat valt niet mee!
 - 'Joazefine fiert fakânsje' van Alexander Steffensmeier – Joazefine de koe krijgt een vakantiekaartje van de postbode. Zij wil ook wel op vakantie! Als de bus niet komt, zoekt Joazefine een ander plekje om vakantie te vieren.
 - 'Wat in ein!' van Jan Schotanus – Wim en Afke gaan met vader en moeder te kamperen in Frankrijk, maar het gaat allemaal niet zoals verwacht. Om voor te lezen en voor beginnende lezers om zelf te lezen, AVI M4.
 - 'Sipke sil sile' van Lida Dykstra – Sipke wil met opa mee zeilen, maar dat mag niet. Daarom bouwt hij met een vriendje zelf een bootje en gaat daarmee het water op.
 - 'Piper op reis' van Geert Verdoorn – Piper de pinguïn wordt door zijn vrienden op vakantie gestuurd, maar na een poosje wil hij graag weer terug naar de zuidpool.

Evaluatie

Het observatie-instrument 'Skriftlike taalûntjouwing' (NL = 'Schriftelijke taalontwikkeling') kan worden ingezet bij 'Aandacht voor het lezen en schrijven' (zie 'Differentiatie'). Het observatie-instrument is te vinden onder het kopje 'ekstra' bij deze taalactiviteit.

Gebruik de observatie om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen en als feedback aan de leerlingen. Wanneer sommige punten niet in te vullen zijn, laat die dan leeg.

2 Bisteboel - NL

Handleiding voor de leerkracht

In verschillende (luister)spelletjes oefenen de leerlingen met Friese diernamen.

Tijdpad

45 minuten

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen de verhalen volgen en/of begrijpen (Luisteren A1 – Kan namen en getallen en bekende woorden verstaan en Luisteren A2 – Kan een eenvoudig voorgelezen of verteld verhaal begrijpen).
- De leerlingen kennen de diernamen en ze actief en/of passief benoemen (Spreken A1 – Kan zichzelf beschrijven).

Andere doelen waar met deze taalactiviteit aan kan worden gewerkt, worden genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Zoek de interactieve zoekplaat 'Buorkerij' op. De zoekplaat is te vinden onder het kopje 'de taalaktiviteit'.
- Lees de verhaaltjes op 'helpblêd 2' door - te vinden onder het kopje 'de taalaktiviteit'.
- Print 'helpblêd 1' met kaartjes uit. Alle leerlingen en de leerkracht hebben die nodig. Laat de leerlingen de kaartjes uitknippen of doe dat zelf. De kaartjes kunnen later ook als memoryspelletje gebruikt worden. Het 'helpblêd' is te vinden onder het kopje 'de taalaktiviteit'.
- Denk na over de groepjes waar de leerlingen mee zullen werken. Maak heterogene groepjes op basis van thuistaal.

Beschrijving

1. Bekijk de interactieve zoekplaat 'Buorkerij'
Laat de leerlingen in groepjes naar de interactieve zoekplaat 'buorkerij' kijken. Geef de leerlingen de opdracht om dieren te benoemen in het Fries.
Leerlingen op A1-niveau mogen ze in het Nederlands benoemen. Laat de leerlingen op A2-niveau hetzelfde dier dan in het Fries benoemen.
Bespreek met de leerlingen of ze alles konden benoemen, zowel in het Nederlands als in het Fries. Wijs de dieren eventueel nog een keer aan op de zoekplaat.
2. Deel de kaartjes uit (zie voorbereiding)
Bekijk de kaartjes. Vraag de leerlingen om de dieren die niet op de zoekplaat staan apart te leggen. Benoem de dieren op de kaartjes in het Fries en in het Nederlands.

Laat de leerlingen daarna alle kaartjes met het plaatje omhoog op hun tafel leggen. Onder de kaartjes moet nog ruimte zijn voor een tweede rij kaartjes.

3. Opdracht bij het verhaal

Leg de opdracht uit. Als de leerlingen in het verhaal de naam van een dier horen, pakken ze het kaartje dat daarbij hoort en leggen dat aan de linkerkant op hun tafel. Als daarna een ander dier genoemd wordt, dan leggen ze dat kaartje ernaast. Zo krijgen ze een volgorde van de dieren die in het verhaal genoemd worden.

Lees duidelijk en rustig het verhaal voor en maak gebruik van gebaren en mimiek. Laat een stilte vallen als er een dier genoemd wordt, zodat de leerlingen tijd hebben om het plaatje te pakken.

Geef, als dat nodig is, zo nu en dan een vertaling tussendoor (niet van de diernamen).

4. Bespreek de volgorde die de leerlingen hebben gevonden

Moedig de leerlingen aan om de dieren in het Fries te benoemen. Herhaal het woord zelf in het Fries als de kinderen het Nederlandse woord gebruiken. Houd het juiste plaatje omhoog voor de visuele steun.

5. Lees nu een ander verhaaltje voor met dezelfde diernamen

Zelf een verhaal bedenken kan natuurlijk ook!

6. Laat dieregeluiden horen

In de lijst 'Bistelûden' bij deze opdracht zijn tien geluidsfragmenten van dieren te beluisteren. Laat een geluid horen en als de leerlingen het geluid herkennen, houden ze het juiste kaartje in de lucht. Laat de leerlingen het dier in het Fries benoemen. Als het dier in het Nederlands genoemd wordt, geef dan het Friese woord ervoor. Probeer ook eens verschillende geluiden achter elkaar te laten horen. Laat de leerlingen dan een rij maken met de kaartjes in de juiste volgorde.

De dieren in de lijst zijn: 1. varken, 2. schaap, 3. hond, 4. geit, 5. paard, 6. eend, 7. kat, 8. ezel, 9. koe, 10. kip.

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Verhaaltje bedenken in het Fries

De leerlingen kunnen zelf een verhaaltje bedenken en vertellen bij de dierenplaatjes.

De kaartjes kunnen gebruikt worden als visuele ondersteuning. Er wordt dan gewerkt aan: Spreken A2 – Kan iets vertellen. Als het niveau het toelaat, kunnen de kinderen dit verhaaltje zelf ook (fonetisch) opschrijven en plaatjes er in de juiste volgorde bij plakken.

Natuurlijk kunnen de leerlingen dit verhaaltje vertellen of voorlezen aan de andere leerlingen in de klas. Laat de klas meedoen door de juiste plaatjes aan te laten wijzen.

Dan wordt er gewerkt aan: Schrijven A2 – Kan een eenvoudig verhaal of gedicht schrijven.

- Meer Friese diernamen

De leerlingen kunnen zelf 'helpblêd 1' aanvullen met andere dieren en de namen van die dieren erbij schrijven in het Fries. Ze kunnen ook een korte omschrijving van het dier geven. Dan wordt er gewerkt aan: Schrijven A1 – Kan wat over zichzelf of anderen opschrijven.

- (Voor)lezen in het Fries

De leerlingen kunnen hun eigen verhaal voorlezen aan de andere kinderen. Dan wordt er gewerkt aan: Spreken A1 – Kan een bijzonder korte tekst voorlezen, zoals een

aankondiging.

- Maak de opdracht lastiger en laat de leerlingen meer Fries lezen
Gebruik van 'hulpblêd 1' de kaartjes met woorden in plaats van de kaartjes met afbeeldingen.
- Gebruik de kaartjes als memoryspelletje: zoek het dier en hun jong bijelkaar
Laat het dier actief benoemen in het Fries als de leerlingen het kaartjes omdraaien ('dit is in hynder', 'dit is in knyntsje'). Leerlingen op A2-niveau kunnen de leerlingen op A1-niveau daar bij helpen. Ze kunnen ook het woordkaartje bij de juiste afbeelding zoeken.
- Laat de leerlingen een dier in het Fries beschrijven zonder de naam te zeggen
De andere leerlingen raden welk beest het is.
- Meertaligheid
Met deze spelletjes kunnen de diereennamen ook in het Engels geoefend worden. Of laat leerlingen met een andere moedertaal vertellen hoe de dieren in hun taal heten.

Meer bij dit thema

- De leerlingen kunnen een spelletje spelen om woorden te oefenen die passen bij deze activiteit.
- Denk aan 'Typfleantúchje: bisten', 'Wurdsiker: bisten yn 'e bistetún', 'Memory: bisten' en 'Memory: wêr sliepe bisten'.
- Het liedje 'Boer Swart' gaat over dieren op de boerderij en past goed bij dit thema.
- Bij deze taalactiviteit passen verschillende interactieve zoekplaten.
- Bovenstaande materialen zijn te vinden onder het kopje 'ekstra' bij deze taalactiviteit.
- Meer materialen bij het thema zijn te vinden in de Temateek bij het thema 'Wat beweecht dêr?'.

Evaluatie

Als er gekozen wordt om de leerlingen een verhaaltje te laten schrijven en zo aan het differentiatiedoel schrijven te werken, dan kan het observatie-instrument 'Skriftlike taalûntjouwing' worden ingezet.

Gebruik de observatie om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen en als feedback aan de leerlingen. Wanneer sommige punten niet in te vullen zijn, laat die dan leeg.

Boekles

3, 4 en 5 Lês-mar-foar!-wiken - NL

Leesactiviteiten en boekpromotie

In september zijn het de 'Lês-mar-foar!'-wiken.

Alle basisscholen in Fryslân krijgen het nieuwste Keimpe-boekje en de bijbehorende lesbrief gratis toegestuurd. Lezen en doen jullie mee? Pak het boekje en de lesbrief erbij en ga in de 'Lês-mar-foar!'-wiken aan de slag met Friese boeken en verhalen.

Voor alle kinderen geldt: het Keimpe-boekje is in de 'Lês-mar-foar!'-wiken gratis op te halen in alle bibliotheken in Fryslân. Hebben jullie op school een leesconsulent? Vraag hem of haar dan ook naar het boekje en de lesbrief.

Met de 'Lês-mar-foar'-wiken willen we kinderen van groep 1 t/m 4 stimuleren om te kiezen voor Friese boeken en verhalen. Daarmee willen we waarde geven aan het Fries als moedertaal en als tweede taal. Zo willen we meertaligheid stimuleren en de kinderen de voordelen daarvan meegeven. We willen ouders en leerkrachten stimuleren om Fries voor te lezen en de beginnende lezer willen we laten zien dat het leuk is om zelf Fries te lezen, en helemaal niet ingewikkeld.

De hoofdpersonen uit het Keimpe-boekje spelen ook de hoofdrol in de 'Lêslíne' van Spoar 8. Keimpe de Krokodil neemt de leerlingen in de 'Lêslíne' bij de hand en leert ze alles over het Fries lezen.

In het Keimpe-boekje en in de lesbrief worden suggesties gedaan voor boeken met hetzelfde thema. Gebruik die boeken ook in de klas voor een breed aanbod. Kijk op www.lesmarfoar.frl voor activiteiten bij (een aantal) van die boeken.

De leerlingen lezen het Keimpe-boekje en doen een aantal bijpassende activiteiten uit de lesbrieven. Er is aandacht voor andere boeken rond het thema.

Tijdpad

Afhankelijk van de keuze van de activiteiten

Doelen

- De leerlingen ontdekken de wereld in boeken en verhalen en hebben plezier bij het lezen en met elkaar bespreken van de verhalen.
- De leerlingen kunnen (eventueel met behulp van de illustraties) het verhaal begrijpen. (Luisteren A1/A2 - Kan een eenvoudig voorgelezen of verteld verhaal begrijpen / Lezen A1 - Kan een indruk krijgen van teksten, vooral als er visuele steun bij is).
- De leerlingen kunnen samen praten over het verhaal (In gesprek A1 - Kan informatie vragen of geven/In gesprek A2 - Kan zeggen wat hij/zij ervan denkt).

Voorbereiding

- Zorg voor een exemplaar van het Keimpe-boekje. De leesconsulent van de bibliotheek kan daar eventueel bij helpen.
- Bekijk de suggesties voor boeken met hetzelfde thema en zorg dat die (of een aantal daarvan) in de klas zijn. Vraag de leesconsulent of bestel het boek/ de boeken in de webshop van de Afûk.
- Lees de lesbrieven bij het Keimpe-boekje goed door en maak een keus uit de activiteiten.
- Zijn er materialen nodig voor de gekozen activiteiten? Leg die dan alvast klaar.
- Leg Keimpe de Krokodil (of een andere Friese pop of knuffel) klaar.

Beschrijving

1. De plek

Zorg voor een plek waar alle leerlingen goed kunnen meekijken in het prentenboek. Voorlezen in kleine groepjes stimuleert de betrokkenheid van de leerlingen en bevordert het leesplezier. Keimpe de Krokodil (of een andere Friese pop of knuffel) doet ook mee. Kennen de leerlingen Keimpe al? Keimpe is een Friese krokodil. Hij komt in de klas als het Friese les is. Hij verstaat wel Nederlands, maar omdat hij alleen maar Fries terug spreekt, is de drempel voor niet-Friestalige leerlingen minder hoog om Fries tegen Keimpe te spreken.

2. Het Keimpe-boekje en de andere boeken

Bekijk met elkaar het boek aan de hand van de suggesties in de lesbrieven. Vraag na het lezen: Wat vond je leuk? Wat vond je niet zo leuk? Wat zou je nog willen weten? Waren er ook dingen die steeds terugkwamen? Dit zijn vragen uit de 'Vertel eens'-manier van Aiden Chambers. De vragen stimuleren het nadenken en praten over het verhaal en de illustraties. Dezelfde vragen kunnen bij elk boek gesteld worden!

3. De activiteiten

Kies een of meerdere activiteiten uit de lesbrieven en doe die met de klas.

Differentiatie

- Omgang met niet-Friestalige leerlingen
De leerlingen op weg naar A1-niveau mogen het Nederlands als voertaal gebruiken, de leerlingen op weg naar A2-niveau proberen Friese woorden te gebruiken en leerlingen op A2-niveau doen het in het Fries. Stimuleer de niet-Friestalige leerlingen om vaste Friese uitdrukkingen ('chunks') te gebruiken als ze het gesprek niet goed kunnen volgen. voorbeelden daarvan zijn: kinst dat noch in kear sizze? (NL = kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net (NL = ik begrijp het niet), kinst it noch in kear útlizze (NL = kun je dat nog een keer uitleggen) of kinst dat ek nochris in kear yn it Nederlânsk sizze? (NL = kun je dat ook nog eens in het Nederlands zeggen?).
- Taalsteun
Vertaal moeilijke woorden in het Nederlands of laat Friestalige leerlingen dat doen. Gebruik de illustraties als steun bij de tekst door dingen aan te wijzen.
- Meertaligheid
Vraag leerlingen met een andere thuistaal dan Fries of Nederlands of zij woorden die vaak in de tekst voorkomen ook in hun thuistaal kennen. Maak de woorden zichtbaar door ze op te schrijven in verschillende talen.

Meer bij het thema

Zoek in de Temateek meer materialen bij het thema van het Keimpe-boekje.

6 It nije bêd - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen praten over hun eigen kamertje en luisteren naar het voorgelezen verhaal over het in elkaar zetten van Harmen zijn nieuwe bed. De leerlingen bedenken daarna, met visuele ondersteuning, de juiste volgorde voor het kopen en in elkaar zetten van een nieuw bed.

Tijdpad

40 minuten

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen het Friese verhaal volgen en begrijpen en kunnen in het Nederlands op de Friese vragen, beschrijvingen en aanwijzingen reageren (Luisteren A2 – kan een eenvoudig voorgelezen of verteld verhaal begrijpen).
- Als ze het niet kunnen volgen, kunnen ze dat in het Fries aangeven (In Gesprek A1 – kan duidelijk maken wanneer hij/zij iets niet begrijpt en vragen wat de ander bedoelt).
- De leerlingen kunnen in het Fries hun kamertje beschrijven, kunnen in het Fries de volgorde beschrijven en kunnen een juiste Friese zin formuleren bij de afbeeldingen (Spoken A1 kan beschrijven waar hij/zij woont).

Andere doelen waar met deze taalactiviteit aan kan worden gewerkt, worden genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Lees het verhaal 'It nije bêd' door - te vinden onder het kopje 'de taalactiviteit'.
- Maak geschikte twee- of drietallen op basis van thuistaal en taalniveau.
- Maak – afhankelijk van het niveau- een keuze voor 'helpblêd 1A' (tien afbeeldingen in de juiste volgorde zetten) of 'helpblêd 1B' (zes afbeeldingen in de juiste volgorde zetten) en print dat voor elk groepje. Het 'helpblêd' is te vinden onder het kopje 'de taalactiviteit'.
- Print 'helpblêd 2' of laat de afbeeldingen bij stap 10 op het bord zien. Het 'helpblêd' is te vinden onder het kopje 'de taalactiviteit'.

Beschrijving

1. Introductie

Begin deze activiteit door zelf een beschrijving in raadselvorm te geven van een slaapkamer. Houd zo lang mogelijk geheim welke ruimte in het huis omschreven wordt. Bijv.: "Ik beskriuw in keamer en ik fertel noch net hokker keamer. Jim meie it pas riede as ik hielendal klear bin mei myn beskriuw. Yn dizze keamer bin ik hiel wat oeren op in dei of nacht. Soms boartsje ik dêr ek wol. Ik ha dêr rôze mei griene gerdinen te hingjen, ik ha dêr in houten flier, de doar is wyt, ik ha dêr twa kasten te stean. Yn de iene kast ha ik

boeken en boartersguod en yn de oare sitte myn klean. Der is ek in stoel, mar dy leit altyd fol mei myn klean. De muorren binne wyt en ien muorre is pears. Der hingje posters fan bisten oan 'e muorre. Der stiet in swart bêd mei in tekken dêr't in hynder op stiet. Hokker keamer bedoel ik?" (NL = "Ik beschrijf een kamer en ik vertel nog niet welke kamer. Jullie mogen het pas raden als ik helemaal klaar ben met mijn beschrijving. In deze kamer ben ik heel wat uren op een dag of nacht. Soms speel ik er ook wel. Ik heb daar rôze met groene gordijnen hangen, ik heb daar een houten vloer, de deur is wit, ik heb er twee kasten staan. In de ene kast heb ik boeken en speelgoed en in de andere zitten mijn kleren. Er is ook een stoel, maar die ligt altijd vol met mijn kleren. De muren zijn wit en één muur is paars. Er hangen posters van dieren aan de muur. Er staat een zwart bed met een deken waar een paard op staat. Welke kamer bedoel ik?") Laat de leerlingen reageren. Wanneer hadden ze door dat het de slaapkamer was?

2. De eigen slaapkamer
Nu beschrijven de leerlingen in hun twee- of drietal hun eigen slaapkamer. De leerlingen beschrijven hun slaapkamer in het Fries. Zie 'differentiatie' voor aanwijzingen voor de niet-Friestalige leerlingen. Kom kort terug op de gesprekken van de leerlingen. Waren er ook leerlingen met een bijzonder bed op de slaapkamer?
3. Lees het verhaal voor
Stel voor het voorlezen een luistervraag. Vertel de leerlingen dat Harmen een heel bijzonder bed krijgt. Kunnen de leerlingen na het verhaal vertellen welk bed dat is? Sta kort stil bij onbekende maar belangrijke woorden voor het volgen van het verhaal. Wijs aan, beeld uit of geef de Nederlandse betekenis.
Kom na het voorlezen kort terug op de luistervraag. Harmen heeft een hoogslaper gekregen die niet meer zo hoog is, omdat er anders niet in zijn kamertje past.
4. De goede volgorde
Laat de leerlingen (in twee- of drietallen) bedenken wat de juiste volgorde is van het in elkaar zetten van een bed, aan de hand van de afbeeldingen op 'helpblêd 1' (zie bijbehorende lesmaterialen). Omdat de afbeeldingen ook te gebruiken zijn zonder het verhaal over Harmens nieuwe bed, komen de afbeeldingen niet precies overeen met het verhaal. Laat cijfers bij de afbeeldingen schrijven om de juiste volgorde aan te geven (of de afbeeldingen uitknippen, zodat de leerlingen met de plaatjes kunnen schuiven).
5. Friese zinnen
Laat de leerlingen (in twee- of drietallen) een juiste Friese zin bedenken bij de plaatjes. Als het niveau het toelaat, kunnen ze de zin zelf ook (fonetisch) opschrijven bij de plaatjes (zie 'differentiatiedoel'). Laat ze dan de afbeeldingen onder elkaar plakken op een stuk papier en de zin naast het plaatje schrijven.
6. Voorlezen of vertellen
Vraag de leerlingen hun zinnen voor te lezen of te vertellen over hun volgorde. Gebruik daarbij 'helpblêd 2'. Op 'helpblêd 2' staat de juiste volgorde van 'helpblêd 1'. Als 'helpblêd 1B' ingezet is, dan is de juiste volgorde 1,2, 4,5,6 en 9. Als de leerlingen niet zelf hebben geschreven, schrijf dan zelf bij elke afbeelding een korte zin tijdens het nagesprek. Hang de afbeeldingen op aan de muur met de zinnen erbij. De leerlingen kunnen dan op een ander moment proberen de zinnen zelf of samen te lezen.

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het

referentiekader.

- Werk meer aan het schrijven
De leerlingen kunnen (fonetisch) een goede zin in het Fries onder de afbeelding schrijven. Ze kunnen ook meerdere plaatjes gebruiken en daar zinnen bij schrijven zodat het een verhaal wordt. Dan wordt er gewerkt aan: schrijven / A2 / vertellen / kan een eenvoudig verhaal of gedicht schrijven.
- Besteed meer aandacht aan het lezen
De leerlingen kunnen een korte Friese zin voorlezen. De leerlingen kunnen de zin die onder de afbeelding staat voorlezen. Er wordt dan gewerkt aan: lezen / A1 / beschrijving, verklaring / kan eenvoudige berichten begrijpen.
- Het gebruiken van het Fries door Friestalige leerlingen
Stimuleer de leerlingen om bij het overleg over de opdracht samen Fries te spreken om zo te werken aan de 'in gesprek'-doelen. Daag Friestalige leerlingen uit om hun taal vast te houden, ook als ze samenwerken met leerlingen die niet-Friestalig zijn. Op die manier helpen zij niet-Friestalige leerlingen bij het luisteren en verstaan van het Fries.
- Omgang met niet-Friestalige leerlingen
Als de Nederlandstalige leerlingen het Fries niet kunnen volgen, wijs de leerlingen dan op de vaste Friese 'chunks' die ze kunnen gebruiken, zoals: kinst dat noch in kear sizze? (NL: kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net, kinst it noch in kear útlizze (NL: ik begrijp het niet, kun je het nog een keer uitleggen) of kinst dat ek nochris in kear yn it Nederlânsk sizze? (NL: kun je dat ook nog eens in het Nederlands zeggen?) De leerlingen op A2-niveau kunnen dan een Fries woord vertalen, aanwijzen of in andere woorden zeggen.
Voor leerlingen waar de spreekdrempel nog te hoog voor is, kan er voor gekozen worden niet Fries te spreken bij het overleg. Zij werken dan niet aan doelen op het gebied van in gesprek gaan, maar wel aan doelen op het gebied van luisteren en verstaan van het Fries, door het Fries van de andere leerlingen.
- Andere vakgebieden
Werk ook op andere vakgebieden verder aan deze activiteit en laat de leerlingen hun eigen bed bouwen of tekenen in de techniek- of tekenles.

Meer bij dit thema

- Zing over techniek! Het liedje 'Passy foar technyk' past bij dit thema.
- Beschrijf meer ruimtes in het huis of leer meer woorden over thuis met de interactieve zoekplaat 'thús' en 'apparaten'.
- Bovenstaande materialen zijn te vinden onder het kopje 'ekstra' bij deze Taalactiviteit.
- Meer materialen bij het thema zijn te vinden in de Temateek bij het thema 'Hoe kin dat?'

Evaluatie

De leerlingen kunnen met ondersteuning van de afbeeldingen het proces van een te klein bed t/m een nieuw groot bed vertellen. Het observatie-instrument 'Neifertelling' kan dan worden ingezet. Het observatie-instrument is te vinden onder het kopje 'evaluaasje' bij deze taalactiviteit.

Gebruik de observatie om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen en als feedback aan de leerlingen. Wanneer sommige punten niet in te vullen zijn, laat die dan leeg.

7 Hoe is it om blyn te wêzen? - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen ervaren zelf hoe het is om niet te kunnen zien. Kunnen de leerlingen elkaar, door de goede aanwijzingen te geven, door de school leiden?

Tijdpad

50 minuten

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen de Friese aanwijzingen opvolgen en zo het pad in het schoolgebouw vinden (Luisteren A1 – Kan korte eenvoudige aanwijzingen opvolgen en Luisteren A2 – Kan iets doen of maken dat een ander uitlegt).
- De leerlingen kunnen (met zoveel mogelijk woorden) in het Fries een ander aanwijzingen geven om het goede pad te vinden (In Gesprek A2 – Kan een ander aanwijzingen geven en Spreken A2 – Kan in het kort beschrijven hoe hij/zij iets moet doen of maken of hoe iets werkt).

Andere doelen waar met deze taalactiviteit aan kan worden gewerkt, worden genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Zet de WitWat-aflevering klaar op het digibord. De aflevering is te vinden onder het kopje 'de taalactiviteit'.
- Gebruik een blinddoek (bijv. een theedoek of een beplakte duikbril) om te zorgen dat de leerlingen niet kunnen zien.
- Print het werkblad over het brailleschrift uit als niet alle leerlingen tegelijkertijd aan de luisteropdracht kunnen werken (zie stap 5 van de beschrijving). Het werkblad is te vinden onder het kopje 'de taalactiviteit'.

Beschrijving

1. Bespreek met de leerlingen hoe zij denken dat het zou zijn om blind te zijn
Hoe kunnen mensen die blind zijn toch bepaalde activiteiten doen, zoals spelen, sporten of televisie kijken?
2. Bekijk de uitzending
Kijk met elkaar naar de WitWat-uitzending over 'boartsje datst blyn bist' (NL: spelen dat je blind bent). Praat na het bekijken over de uitzending. Dat kan kort of wat uitgebreider (zie 'Differentiatie').
3. Leg de opdracht uit
In het filmpje is te zien dat een aantal blinde mensen gebruik maken van een

blindengeleidehond en dat Noah van WitWat het blinde meisje Fenna bij de arm pakt en haar zo uit de manege helpt. Vandaag zullen de leerlingen zich ook laten leiden, zodat ze voelen hoe het is om blind te zijn.

4. Oefen de Friese begrippen om iemand de weg te wijzen
Laat alle leerlingen staan en laat ze actief meedoen door de beweging die je noemt uit te voeren.
Voorbeelden: doe een stap naar voren, doe twee stappen naar achteren, sta stil, draai naar links, draai naar rechts, doe een stap naar links, til je rechtervoet op en plaats hem op het opstapje (zoals op een trap, en laat ze ook de leuning vastpakken). Laat een paar leerlingen ook eens dezelfde (of andere) Friese instructies geven.
5. Laat de leerlingen in groepjes zelf een route lopen
Maak nu heterogene groepjes van drie leerlingen op basis van de thuistaal. Iemand van het groepje mag niets zien en heeft een blinddoek voor, een ander geeft de instructies in het Fries en de laatste houdt in de gaten of het wel veilig gaat.
Het gaat erom dat ze elkaar goede aanwijzingen geven en zo op een andere plek in school uitkomen als waar ze zijn begonnen. Het gaat er dus niet om om elkaar een zo moeilijk mogelijke route te laten lopen.
Als de leerlingen met blinddoek op hun route hebben gelopen, moeten ze raden (zonder natuurlijk te kijken) waar ze zijn uitgekomen. Daarna wisselen de leerlingen van rol, tot alle leerlingen alle rollen hebben gehad.
Maak met de leerlingen duidelijke afspraken waar ze wel en niet mogen komen in het schoolgebouw. Als het te druk wordt met zoveel leerlingen door de school, dan kan de groep ook worden gesplitst. De ene helft van de klas doet deze opdracht, de andere helft werkt aan de opdracht die bij 'Suggesties' bij het onderdeel 'Differentiatie' staan en komt op een ander moment aan de beurt.
6. Kom in het nagesprek terug op de gebruikte Friese instructies
Ging het luisteren en leiden van de 'blinde' kinderen goed? Was het moeilijk om uit te vinden waar de route eindigt?

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Werken aan het schrijven en lezen in het Fries
De leerlingen kunnen hun beschrijving van een pad in het schoolgebouw (fonetisch) opschrijven. Daarna leest een andere leerling het waarom. Is de beschrijving zo duidelijk dat ze kunnen bedenken waar het pad in het schoolgebouw uitkomt? Dan wordt er gewerkt aan: Schrijven A2 – Kan een kort stukje schrijven volgens een vast stramien en Lezen A1 – Kan korte, eenvoudig opgeschreven aanwijzingen opvolgen.
Een variatie is ook mogelijk: de leerkracht schrijft de beschrijving van het pad op. De leerlingen lezen die beschrijving en proberen erachter te komen waar ze in het schoolgebouw uitkomen. Dan wordt er aan het laatstgenoemde differentiatiedoel gewerkt.
- Meer aandacht voor het luisteren
De leerlingen kunnen de informatie uit het WitWat-filmpje in eigen woorden navertellen. Dan wordt er gewerkt aan: Luisteren A2 – Kan een eenvoudig verteld of voorgelezen verhaal begrijpen. Het observatie-instrument 'Neifertelling' kan dan worden ingezet.

- **Suggesties**

Laat de leerlingen ook voelen: met een blinddoek op moeten ze aan een ding voelen en raden wat het is. Op het werkblad dat bij deze WitWat-uitzending hoort, staat het brailleschrift. Als de leerlingen woorden of berichten voor elkaar opschrijven met een prikpen, kunnen ze die ook van elkaar lezen door te voelen.

Meer bij dit thema

- Leer de Friese namen fan de lichaamsdelen met de woordenlijst 'Lichemsdielen' (zie kopje 'ekstra' bij deze taalactiviteit).
- Maak het werkblad 'Kinsto it ferbine?' over lichaamsdelen.
- Oefen de woorden die gebruikt kunnen worden bij een route door de school met de interactieve zoekplaat 'Skoalle'.
- Lees het verhaaltje 'Beppe har bril' over de oma van Sef die haar bril kwijt is.
- Deze en meer materialen bij het thema zijn te vinden in de Temateek bij de thema's 'Hoe fielsto dy?' en 'Wa bisto?'.

Evaluatie

Als er extra aandacht is voor het luisteren (zie 'Differentiatie'), dan kan het observatie-instrument 'Neifertelling' (NL = 'Navertelling') ingezet worden. Het observatie-instrument is te vinden onder het kopje 'evaluaasje' bij deze taalactiviteit).

Gebruik de observatie om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen en als feedback aan de leerlingen. Wanneer sommige punten niet in te vullen zijn, laat die dan leeg.

8 Au, dat docht sear! - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen leren een liedje en aan de hand van de inhoud van een verbanddoos leren ze wat gebruikt kan worden om beter te worden.

Tijdpad

45 minuten

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen het Friese liedje (mee)zingen (Spreken A1 – Kan een bijzonder korte tekst voorlezen, zoals in aankondiging, Spreken A2 – Kan wat vertellen).
- De leerlingen kunnen de lichaamsdelen benoemen (In Gesprek A1 – Kan informatie vragen of geven).
- De leerlingen kunnen de zinnen van het werkblad (met elkaar) lezen (Lezen A1 – Kan korte, eenvoudige, opgeschreven aanwijzingen opvolgen).
- De leerlingen kunnen aan de hand van het werkblad het goede materiaal uit de verbanddoos zoeken (Spreken A2 – Kan in het kort beschrijven hoe hij/zij wat moet doen of maken of hoe iets werkt).

Andere doelen waar met deze taalactiviteit aan kan worden gewerkt, worden genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Vraag een paar dagen voor deze taalactiviteit aan de ouders en de leerlingen of zij een verbanddoos van huis willen meenemen (er wordt niets met de inhoud gedaan, na de activiteit kan de doos weer mee naar huis).
- Luister een aantal keer naar het liedje 'Oer de kop flein'. Het liedje is te vinden onder het kopje 'de taalaktiviteit'.
- Maak heterogene groepjes op basis van de thuistaal. De grootte van de groepjes hangt af van het aantal verbanddozen. Als er te weinig verbanddozen zijn, splits dan de klas en laat de ene helft aan deze activiteit werken en de andere helft zelfstandig (kijk bij 'Differentiatie' voor ideeën). Plaats in alle groepjes in ieder geval een goede lezer.
- Print hulpblad 1 - dat is een leesopdracht bij de verbanddoos - voor alle groepjes. Het hulpblad is te vinden onder het kopje 'de taalaktiviteit'.

Beschrijving

1. Laat de leerlingen luisteren naar het liedje 'Oer de kop flein'
Na het liedje mogen de leerlingen reageren op de tekst, of stel vragen zoals: 'Wat is der bard?' (it jonkje is fan de fyts fallen) (NL: 'Wat is er gebeurd?' Het jongetje is van de fiets)

gevallen), 'Wêr hie it jonkje lêst fan?' (alles die him sear, in sneedsje yn it ear, de noas stie bryk en hy hie wat mei de mûle) (NL: 'Waar heeft het jongetje last van?' Alles deed hem pijn, in sneetje in het oor, de neus stond scheef en hij heeft iets met zijn mond), 'Wat moast er dwaan om better te wurden' (in wike op bêd, pleisters) (NL: 'Wat moest hij doen om beter te worden?' Een week in bed liggen, pleisters).

2. Zing het liedje met zijn allen

Laat het liedje nog een paar keer horen en probeer mee te laten zingen met het liedje. In plaats van allemaal tegelijk te zingen, kunnen verschillende groepjes ook om beurten een paar zinnen zingen. Natuurlijk kan het liedje op een ander moment in de week ook een paar keer geoefend worden.

3. Introduceer de verbanddoos

De moeder van het jongetje uit het liedje zal zeker een verbanddoos hebben gebruikt. Hebben de leerlingen wel eens een verbanddoos bekeken? Dat zullen ze nu in groepjes doen. De leerlingen zullen in groepjes met elkaar de inhoud van de verbanddozen bekijken. Denk erom: ze mogen de inhoud niet echt gebruiken of ermee spelen; de verbanddoos moet weer mee naar huis (tenzij er andere afspraken gemaakt zijn). Wellicht kan de leerkracht uitleg geven dat verband niet meer steriel is als het uit plastic wordt gehaald. Leg aan de groepjes uit hoe de opdracht uitgevoerd moet worden. Om de beurt mogen ze wat uit de doos pakken en vertellen wat het is, waarvoor het gebruikt wordt, voor welke lichaamsdelen het is (die vraag kan natuurlijk niet altijd beantwoord worden) en of zij het zelf al eens nodig hebben gehad bij een ongelukje. Zie 'Differentiatie' voor de omgang met Friestalige en niet-Friestalige leerlingen.

4. De leerlingen bekijken de verbanddoos en praten erover

Loop tijdens de gesprekken rond in de klas en geef aanwijzingen als het gesprek niet goed verloopt. Doe eventueel zelf voor hoe de leerlingen iets kunnen vertellen over een item uit de verbanddoos.

5. Deel 'helpblêd' 1 met een leesopdracht uit de verbanddoos

Als het leesniveau het toelaat, kunnen de leerlingen deze opdracht zelf met elkaar lezen en doen. Als dit lastig is, kan de leerkracht de Friese zinnen voorlezen. De leerlingen kunnen onder het werken de zinnen zelf nogmaals proberen te lezen. De leerlingen op (weg naar) A2-niveau proberen moeilijke Friese woorden uit de zinnen te vertalen naar het Nederlands en kunnen Nederlandse antwoorden vertalen naar het Fries.

6. Bespreek de activiteit na

Vraag de leerlingen of zij van al het materiaal in de verbanddoos wisten wat het was en of zij de Friese naam wisten. Zaten in alle verbanddozen die bekeken zijn dezelfde materialen? Wat zou er in alle verbanddozen moeten zitten? Bespreek zo met elkaar nog een paar dingen uit de verbanddoos.

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Als de leerlingen nog niet (goed genoeg) kunnen lezen

Als de leerlingen nog niet goed kunnen lezen, kan deze opdracht ook mondeling in groepjes worden gedaan. De nadruk ligt dan meer op 'Spreken' en 'In gesprek'. Laat het 'helpblêd' op het digiboard zien, lees de Friese zinnen voor en bedenk met elkaar welk materiaal uit de verbanddoos gebruikt kan worden. Stap 6 van de beschrijving vervalt

dan. Let op: er wordt dan niet aan alle basisdoelen van deze activiteit gewerkt, maar die worden wel afgevinkt in het referentiekader.

- **Meer aandacht voor het schrijven in het Fries**
Gebruik voor deze opdracht 'helpblêd' 2, te vinden bij deze taalactiviteit in Spoar 8. Dat is een schrijfo opdracht bij de verbanddoos. De leerlingen proberen een stuk materiaal uit de verbanddoos te tekenen en schrijven daar in (fonetisch) Fries bij wat het is en waar zij het voor kunnen gebruiken. Dan wordt er gewerkt aan Schrijven A2 – Kan een kort stukje schrijven volgens een vast stramien.
- **Omgang met Friestalige en niet-Friestalige kinderen**
Stimuleer de leerlingen op weg naar A1, op A1-niveau en op weg naar A2 om in het Fries hulp te vragen als ze een woord niet weten. Dat kunnen ze doen met de vaste Friese 'chunks' zoals: kinst it nochris in kear utlizze? (NL: kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net, ik ken dat wurd net (NL: ik begrijp het niet, ik ken dat woord niet), kinsto it nochris in kear útlizze of kinsto dat nochris yn it Nederlânsk sizze (NL: kun je het nog een keer uitleggen of kun je dat ook nog eens in het Nederlands zeggen?) Stimuleer de leerlingen op weg naar A2-niveau en op A-2 niveau om woorden te vertalen naar het Fries voor de leerlingen die het Friese woord niet kennen. Daag ze uit om hun taal vast te houden, ook als zij samenwerken met leerlingen die niet Friestalig zijn. Op deze wijze helpen zij niet-Friestalige leerlingen bij het horen en verstaan van het Fries.
- **Andere vakgebieden**
Muziek – Doe meer met het liedje in de muzikles. Leer het liedje aan, luister naar de rijm of beweeg bij het liedje.
Drama – speel de situatie uit het liedje na. Wat gebeurt er nadat het jongetje over de kop is gevlogen? Hoe komt hij thuis? Wat doet moeder? Welke materialen uit de verbanddoos moeten worden gebruikt?

Meer bij dit thema

- Oefen nog meer met woorden over 'gezondheid'.
De leerlingen kunnen de lichaamsdelen oefenen met typvliegtuigje 'Lichimsdielen', memory 'Lichemsdielen' en memory 'Wêr wurdsto better fan?'
- De interactieve zoekplaat 'Lichem en sûnens' kan bij deze activiteit worden gebruikt.
- Bovenstaande materialen zijn te vinden onder het kopje 'ekstra' bij deze taalactiviteit.
- Meer materialen bij het thema zijn te vinden in de Temateek bij het thema 'Hoe fielsto dy?'
- Boeken: In het boek 'Sirkus PeM' van Mindert en Babs Wijnstra staan een aantal grappige verhalen over ongelukjes en dokters. Zet het boek op de leestafel, lees de verhaaltjes voor of laat de leerlingen zelf lezen.

Evaluatie

Bij stap 4 kunnen onderdelen van het observatie-instrument 'Mûnling oerlis' (NL = 'Mondeling overleg') ingezet worden.

Gebruik de observatie om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen en als feedback aan de leerlingen. Wanneer sommige punten niet in te vullen zijn, laat die dan leeg.

Boekles

9 Sirkus PeM en de ûlewapper - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerkracht leest voor uit of de leerlingen lezen zelf het boek 'Sirkus PeM en de ûlewapper' van Mindert Wijnstra, praten er samen over en doen (een aantal) bijpassende activiteiten uit de lesbrief van de Berneboeke-ambassadeur.

Tijdpad

Afhankelijk van de keuze van de activiteiten.

Doelen

- De leerlingen ontdekken de wereld in boeken en hebben plezier bij het lezen en met elkaar bespreken van het boek.
- De leerlingen kunnen (eventueel met behulp van de illustraties) het verhaal begrijpen. (Luisteren A1/A2 - Kan een eenvoudig voorgelezen of verteld verhaal begrijpen/Lezen A1 - Kan een indruk krijgen van teksten, vooral als er visuele steun bij is).
- De leerlingen kunnen samen praten over het verhaal (In gesprek A1 - Kan informatie vragen of geven/In gesprek A2 - Kan zeggen wat hij/zij ervan denkt).

Vorbereiding

- Zorg voor een exemplaar van het boek 'Sirkus PeM en de ûlewapper'. De leesconsulent van de bibliotheek kan daar eventueel bij helpen, of bestel het boek in de webshop van de Afûk.
- Lees het boek of een aantal verhalen uit het boek.
- Lees de lesbrief in de taalactiviteit 'Boekles: Sirkus PeM en de ûlewapper' goed door en maak een keus uit de activiteiten. De lesbrief is ook te vinden in de Temateek bij het thema 'Wat fynsto moai?'.
- Zijn er materialen nodig voor de gekozen activiteiten? Leg die dan alvast klaar.
- Leg Keimpe de Krokodil (of een andere Friese pop of knuffel) klaar.

Beschrijving

1. De plek

Zorg voor een plek waar alle leerlingen goed kunnen meekijken in het prentenboek. Voorlezen in kleine groepjes stimuleert de betrokkenheid van de leerlingen en bevordert het leesplezier. Keimpe de Krokodil (of een andere Friese pop of knuffel) doet ook mee. Kennen de leerlingen Keimpe al? Keimpe is een Friese krokodil. Hij komt in de klas als het Friese les is. Hij verstaat wel Nederlands, maar omdat hij alleen maar Fries terug spreekt, is de drempel voor niet-Friestalige leerlingen minder hoog om Fries tegen Keimpe te spreken.

2. Het boek

Bekijk met elkaar het boek aan de hand van de suggesties in de lesbrief. betrek Keimpe

de Krokodil ook bij het gesprek. Vraag na het lezen: Wat vond je leuk? Wat vond je niet zo leuk? Wat zou je nog willen weten? Waren er ook dingen die steeds terugkwamen? Dit zijn vragen uit de 'Vertel eens'-manier van Aiden Chambers. De vragen stimuleren het nadenken en praten over het verhaal en de illustraties.

3. De activiteiten

Kies een of meerdere activiteiten uit de lesbrief en doe die met de klas.

Differentiatie

- Omgang met niet-Friestalige leerlingen

De leerlingen op weg naar A1-niveau mogen het Nederlands als voertaal gebruiken, de leerlingen op weg naar A2-niveau proberen Friese woorden te gebruiken en leerlingen op A2-niveau doen het in het Fries. Stimuleer de niet-Friestalige leerlingen om vaste Friese uitdrukkingen ('chunks') te gebruiken als ze het gesprek niet goed kunnen volgen. voorbeelden daarvan zijn: kinst dat noch in kear sizze? (NL = kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net (NL = ik begrijp het niet), kinst it noch in kear útlizze (NL = kun je dat nog een keer uitleggen) of kinst dat ek nochris in kear yn it Nederlânsk sizze? (NL = kun je dat ook nog eens in het Nederlands zeggen?).

- Taalsteun

Vertaal moeilijke woorden in het Nederlands of laat Friestalige leerlingen dat doen. Gebruik de illustraties als steun bij de tekst door dingen aan te wijzen.

- Meertaligheid

Kijk welke belangrijke woorden veel voorkomen in het gekozen verhaal. Vraag leerlingen met een andere thuistaal dan Fries of Nederlands of zij die woorden in hun thuistaal kennen. Maak de woorden zichtbaar door ze op te schrijven.

Meer bij het thema

In de Temateek, bij it thema 'Wat fynsto moai?', zijn meer materialen te vinden bij dit thema.

10 Witsto dit oer dit bist? - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen leren Friese diernamen en bedenken waar dieren slapen en wat ze eten.

Tijdpad

45 minuten

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen na het bekijken van het filmpje vertellen wat voor eten de dieren krijgen. (Luisteren A2 - Kan begrijpen waar Friezen die met elkaar praten het over hebben en In Gesprek - A1 - Kan informatie vragen of geven).
- De leerlingen kennen Friese diernamen en kunnen met behulp van het 'helpblêd' in het Fries benoemen waar de dieren slapen en wat ze eten (Spreken A1 - Kan beschrijven waar hij/zij woont, Lezen A1 - Kan een indruk krijgen van teksten, vooral als er visuele steun bij is en Spreken A1 - Kan een bijzonder korte tekst voorlezen, zoals een aankondiging).

Andere doelen waar met deze taalactiviteit aan kan worden gewerkt, worden genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Zet de aflevering 'Bist Wizer - Bist sêd?' klaar op het digibord - te vinden onder het kopje 'de taalactiviteit'.
- Leg de informatieboeken over dieren klaar (dat kunnen boeken in verschillende talen zijn).
- Maak heterogene groepjes op basis van thuistaal en taalniveau.
- Print 'helpblêd 1' (beide bladzijden) voor alle groepjes uit. Het 'helpblêd' is te vinden onder het kopje 'de taalactiviteit'.

Beschrijving

1. Bekijk de 'Bist Wizer'-aflevering 'Bist sêd'

In die uitzending helpen Marieke en Jorrit in AquaZoo bij het klaarmaken van het eten voor de dieren. Vraag de leerlingen om goed op te letten over welke dieren het gaat en welk eten er voor de dieren in het filmpje te zien is. Kom na het bekijken van het filmpje terug op die kijkvraag. Kennen de leerlingen nog meer Friese namen van dieren? Schrijf ze eventueel op het bord.

2. Laat de leerlingen in groepjes overleggen over wat dieren kunnen eten

Vertel de leerlingen dat sommige dieren voor een deel hetzelfde kunnen eten als wij (bijvoorbeeld fruit, noten, vis of vlees - wij eten dat natuurlijk vaak niet rauw). Ze eten ook andere dingen. De leerlingen proberen tijdens het overleg zoveel mogelijk dingen te bedenken die dieren kunnen eten. Vraag de leerlingen om daarbij ook zoveel mogelijk

Friese woorden te gebruiken. Kijk bij 'Differentiatie' voor de omgang met Friestalige en niet-Friestalige leerlingen.

3. Laat de eerste bladzijde van 'helpblêd 1' op het bord zien
Op de eerste bladzijde staat eten dat dieren kunnen eten. Loop langs de woorden en afbeeldingen en wijs ze aan. Vertaal de Friese woorden ook naar het Nederlands.
Als het niveau het toelaat, kunnen de leerlingen de woorden ook zelf lezen in de groepjes (deel de geprinte 'helpblêden' fan eerst uit).
Het laatste vakje is leeg, hebben de leerlingen in het groepje ook voedsel bedacht dat niet op het 'helpblêd' staat?
4. Laat de tweede bladzijde van het 'helpblêd' zien
Op de tweede bladzijde staan slaapplekken van dieren. Loop langs de woorden en afbeeldingen en wijs ze aan. Ook hier is een leeg vakje. Kunnen de leerlingen nog meer slaapplekken bedenken? Als het niveau het toelaat, kunnen de leerlingen de woorden ook zelf lezen.
5. Bedenk een dier
Werk weer met het groepje. Alle leerlingen in het groepje bedenken een dier. Binnen één groepje mag hetzelfde dier niet door meerdere leerlingen worden gebruikt. Weten de leerlingen de Friese naam van het dier? De leerlingen mogen elkaar helpen. Samen bedenken de leerlingen wat die dieren eten en waar ze slapen. Ze kunnen de 'helpblêden' daarbij gebruiken. De leerlingen kunnen ook in de informatieboeken dieren opzoeken en opzoeken wat ze eten en waar ze slapen (zie 'Differentiatie').
6. Stimuleer het gebruik van het Fries
Als de leerlingen een dier hebben bedacht, stimuleer hen dan om de naam van het dier en de informatie erover in het Fries aan de andere leerlingen te vertellen. Dat kan klassikaal, maar de leerkracht kan ook bij de groepjes langslopen.
Geef eerste zelf een voorbeeld: 'Myn bist is in hamster en hy sliept yn syn koai. Hy yt graach siedsjes, mar hâldt ek fan woartel, bôle en apel.' (NL = Mijn dier is een hamster en hij slaapt in zijn kooi. Hij eet graag zaadjes, maar houdt ook van wortel, brood en appel.)
De leerlingen die Fries niet als thuistaal hebben, mogen ook Nederlandse woorden gebruiken. Stimuleer ze wel om de naam van het dier, het eten en de slaapplek in het Fries te benoemen. Lukt dat niet, vertaal dan de woorden nog eens in het Fries als ze klaar zijn met hun beschrijving.
7. Bespreek kort de bijzondere dieren en beschrijvingen met de leerlingen
Vertaal belangrijke woorden in het Nederlands.

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Meer aandacht voor het lezen
De leerlingen kunnen zelf informatie opzoeken over dieren (bijvoorbeeld waar ze leven en wat ze eten). Bij 'Ekstra' in de taalactiviteit en in de 'Temateek' zijn Friese teksten over dieren te vinden. Als de leerlingen Nederlandse teksten lezen, kunnen ze de kernwoorden daarvan vertalen naar het Fries. Er wordt dan gewerkt aan: Lezen A2 - Kan in eenvoudige alledaagse teksten specifieke voorspelbare informatie vinden die hij/zij nodig heeft.
- Meer aandacht voor het luisteren
Geef meer aandacht aan het luisteren door uitgebreider terug te komen op de aflevering

van 'Bist Wizer'. Of lees Friese informatieve teksten voor in plaats van ze door de leerlingen zelf te laten lezen. Dan wordt er gewerkt aan: Luisteren A2 - Kan een eenvoudig voorgelezen of verteld verhaal begrijpen. Het observatie-instrument 'Neivertelling' (NL = 'Navertelling') kan hierbij ook worden ingezet.

- Omgang met Friestalige en niet Friestalige leerlingen

Stimuleer de leerlingen op weg naar A1-niveau, op A1-niveau en op weg naar A2-niveau om hulp te vragen als ze een woord niet weten. Dat kunnen ze doen met vaste Friese 'chunks' zoals: kinst dat noch in kear sizze? (NL = kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net (NL = ik begrijp het niet), ik wit dat wurd net (NL = ik weet dat woord niet), kinst it noch in kear útlizze (NL = kun je dat nog een keer uitleggen?) of kinst dat ek nochris in kear yn it Nederlânsk sizze (NL = kun je dat nog een keer in het Nederlands zeggen)?

Stimuleer de leerlingen op weg naar A2-niveau en op A2-niveau om woorden te vertalen naar het Fries voor de leerlingen die het Friese woord niet kennen. Daag de Friesttalige leerlingen uit om hun taal vast te houden, ook als ze samenwerken met niet-Friestalige leerlingen. Op die manier helpen ze de niet-Friestalige leerlingen bij het luisteren en verstaan van het Fries.

- Vervolg op deze taalactiviteit

De taalactiviteit 'Bistetún De Wylde Wrâld' is een mooi vervolg op deze activiteit.

Meer bij dit thema

- De leerlingen kunnen zelf meer Friese diernamen oefenen met de spelletjes Typfleantúchje: 'Bisten', Wurdsiker: 'Bisten yn de bistetún' en Memory: 'Bisten'. De slaapplaatsen van dieren komen terug in het memoryspelletje 'Wêr sliepe bisten?'.
- De liedjes 'Boer Swart' en 'Yn de bistetún' zijn geschikte liedjes om bij deze taalactiviteit te gebruiken.
- Bij deze taalactiviteit zijn ook de interactieve zoekplaten 'Bistetún' en 'Buorkerij' te gebruiken.
- Bovenstaande materialen zijn te vinden onder het kopje 'ekstra' bij deze taalactiviteit.
- Meer materialen bij het thema zijn te vinden in de Temateek bij het thema 'Wat beweecht dêr?'.

Evaluatie

Als er wordt gewerkt aan luisteren (zie 'Differentiatie') dan kan het observatie-instrument 'Neifertelling' (NL = Navertelling) worden ingezet.

Gebruik de observatie om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen en als feedback aan de leerlingen. Wanneer sommige punten niet in te vullen zijn, laat die dan leeg.

Sjonge foar sinteklaas - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen luisteren naar Friese sinterklaasliedjes en leren Friese woorden die bij het sinterklaasfeest horen.

Tijdpad

40 minuten (de liedjes kunnen op een ander moment nog verder geoefend worden).

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen Friese sinterklaasliedjes (mee)zingen en kunnen Friese woorden die bij sinterklaas horen zowel passief als actief benoemen (Spreken A1 - Kan een bijzonder korte tekst voorlezen, zoals een aankondiging).
- Met steun van plaatjes kunnen de leerlingen samen de woorden lezen (Lezen A1 - Kan eenvoudige berichten begrijpen).
- De leerlingen kunnen samen een zin bedenken met Friese sinterklaaswoorden (In Gesprek A2 - Kan een ander aanwijzingen geven).

Andere doelen waaraan gewerkt kan worden met deze taalactiviteit, zijn genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Luister naar de verschillende sinterklaasliedjes (er staan liedjes bij het thema 'Wat fiersto?' in de Temateek) en maak een keuze.
- (Sommige liedjes zijn ook geschikt om in meerdere talen te zingen, zoals 'de sek fan Sinteklaas', 'Sinteklaas komt op syn hynder', 'oer wâljenje weagen' en 'súnstsjes gean de hynstepoatsjes'. Andere liedjes zijn mogelijk nog niet bekend bij de leerlingen, maar wel erg geschikt.
- Print de woordkaartjes van 'helpblêd 1'.

Beschrijving

1. Luister naar Friese sinterklaasliedjes (zie voorbereiding)

Sta stil bij de woorden die voor leerlingen op A1-niveau nog niet duidelijk zijn.

Oefen de liedjes op een ander moment verder, ze zijn nu bedoeld om in de sfeer te komen en de eerste Friese sinterklaaswoorden te horen.

2. Bekijk de woordkaartjes van 'helpblêd 1'

Dat kan op het bord of deel de bladen uit. In de liedjes zijn al veel Friese sinterklaaswoorden gebruikt. De leerlingen gaan nog meer van die woorden leren.

3. Bekijk de Friese woorden.

Wijs de leerlingen erop dat sommige woorden hetzelfde klinken als in het Nederlands, zoals 'dak' en 'Pyt'. Pyt wordt in het Fries wel anders geschreven dan in het Nederlands. Laat de leerlingen in tweetallen de plaatjes bekijken en in het Fries en het Nederlands benoemen en lezen. Als het mogelijk is, koppel dan Nederlands- (of anders)talige leerlingen aan een Friestalige leerling.

4. Bedenk zinnen met de woorden.

De leerlingen bedenken in hetzelfde tweetal zinnen bij de plaatjes. Geef eerst een voorbeeld, bijvoorbeeld bij het plaatje 'snobbersguod': Fan al it snobbersguod hâld ik it meast fan sûkelade. (NL = Van al het snoepgoed hou ik het meest van chocolade.)

De leerlingen op A1-niveau mogen (als ze het Friese woord niet weten) ook Nederlandse woorden gebruiken in de zin. Stimuleer ze om de woorden die op de kaartjes staan wel in het Fries te benoemen en om elkaar te helpen bij het vinden van de goede Friese woorden. Leerlingen op A2-niveau kunnen voor de leerlingen op A1-niveau woorden vertalen van het Nederlands naar het Fries en andersom. Samen kunnen ze zinnen maken. Laat de leerlingen hier ongeveer vijf minuten aan werken.

5. Vraag de leerlingen om een mooie zin.

Prijs de leerlingen op A1-niveau die Friese woorden gebruiken en leerlingen op A2-niveau die anderen goed geholpen hebben met Friese woorden.

Het vervolg van deze activiteit is afhankelijk van de keuze van de leerkracht en het niveau van de leerlingen en de groep.

1. Maak een verhaaltje.

Laat het tweetal meer zinnen bedenken bij de plaatjes, zodat het een verhaaltje wordt. Geef zelf eerst een voorbeeld.

Als dat past bij het niveau van de leerlingen, kunnen ze de zinnen ook (fonetisch) opschrijven (zie 'differentiatie'). Mooie verhaaltjes kunnen aan de klas (of aan Sinterklaas, als hij op bezoek komt) worden voorgelezen of verteld. Bij het verhaaltje kunnen ook plaatjes worden opgeplakt of getekend.

2. Maak zelf nog meer woordkaartjes.

De leerlingen kunnen zelf nog meer Friese sinterklaaswoorden bedenken. Laat ze die zelf tekenen en opschrijven.

3. Speel memory.

Als zowel de plaatjes als de woorden worden uitgeknipt, kunnen de leerlingen memory spelen. Ze moeten de twee kaartjes die bij elkaar horen omdraaien. De speler die de meeste goede kaarten bij elkaar heeft gezocht, is de winnaar van het spel. Natuurlijk kunnen ze hun zelfgemaakte woordkaartjes (zoals hierboven beschreven) ook bij het spelletje gebruiken.

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Meer aandacht voor het schrijven.

De leerlingen kunnen onder het plaatje zelf een korte zin schrijven (dat mag fonetisch). Ze kunnen meerdere plaatjes gebruiken en daar zinnen bij schrijven, zodat het een verhaal wordt. Er wordt dan gewerkt aan: Schrijven A2 - Kan een eenvoudig verhaal of gedicht schrijven.

- Andere vakgebieden

Zing meer Friese sinterklaasliedjes in de muziekles.

Meer bij dit thema

- Laat de leerlingen oefenen met woorden over Sinterklaas door de woordzoeker te doen. de woordzoeker is te vinden onder het kopje 'Ekstra' bij deze Taalactiviteit.
- De interactieve zoekplaat 'Sinteklaas' past ook goed bij deze Taalactiviteit. De interactieve zoekplaat is te vinden onder het kopje 'Ekstra'.
- Zing Friese sinterklaasliedjes.

Us eigen ferhaal - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen bedenken een verhaal en spelen de gevoelens die daarin voorkomen na. Ze daar foto's van en bedenken een Friese zin bij elke foto.

Tijdpad

Uitleg en verhaal bedenken: 50 minuten.

Foto's maken: 15 minuten per groepke.

Uitwerking: 20 minuten.

Afsluiting: 5 minuten per groepke.

Als de groepjes tegelijk de foto's bij hun verhaal maken, dan zijn er meerdere camera's nodig. Er kan ook voor worden gekozen de foto's te laten maken door een extra begeleider (bijvoorbeeld onderwijsassistent of ouder). Hij/zij zou dan ook voor alle groepjes een aantal geschikte foto's kunnen selecteren, zodat de leerkracht dat niet hoeft te doen.

De verhalen kunnen ook op andere momenten van de dag of week worden besproken. Dan zijn de luistermomenten wat minder lang.

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen de (door hen gekozen) gevoelens in het Fries benoemen (In Gesprek A2 - Kan persoonlijke informatie vragen of geven).
- De leerlingen kunnen met elkaar een verhaal bedenken met verschillende emoties daarin (In Gesprek A2 - Kan een plan of idee voorleggen en bespreken en afspraken maken).
- De leerlingen kunnen bij alle foto's vertellen/voorlezen wat er gebeurt (Spreken A1 - Kan een bijzonder korte tekst voorlezen, zoals een aankondiging).

Andere doelen waaraan gewerkt kan worden met deze taalactiviteit, zijn genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Bekijk de praatplaat 'Gefoelens/emoasjes'. De praatplaat is te vinden onder het kopje 'De taalactiviteit'.
- Lees het verhaal 'Grutte earen' door. Het verhaal is te vinden onder het kopje 'De taalactiviteit'.
- Maak heterogene groepjes van drie of vier leerlingen op basis van thuistaal en taalniveau.
- Print 'helpblêd 1' voor alle groepjes. Het helpblêd is te vinden onder het kopje 'De taalactiviteit'.
- Zorg voor minimaal een tablet, telefoon of digitale camera voor het maken van foto's.

- Zorg eventueel voor een extra begeleider die kan helpen bij het maken en selecteren van de foto's. Bijvoorbeeld een onderwijsassistent of ouder.

Beschrijving

1. Praat over gevoelens en emoties.

Vertel de leerlingen dat ze in gesprek zullen gaan over emoties/gevoelens. Vraag of ze een voorbeeld kunnen noemen van een gevoel/emotie. Stimuleer de leerlingen om het antwoord in het Fries te geven. Vertaal Nederlandse antwoorden in het Fries en Friese antwoorden in het Nederlands. Gebruik de praatplaat over emoties hierbij.

2. Lees het verhaal 'Grutte earen' voor.

Geef de leerlingen een luistervraag mee. In het verhaal komen veel verschillende gevoelens/emoties voor. Vraag de leerlingen om goed op te letten welke dat zijn. Vertaal tijdens het voorlezen belangrijke Friese woorden of leg ze uit. Zo is het verhaal ook voor leerlingen op (weg naar) A1-niveau te volgen.

3. Praat over het verhaal en de emoties.

Gevoelens die in het verhaal voorkomen: bliid (NL = blij) - (Sytse bij het knikkeren en Marije als ze een grapje maakt), teloarsteld (NL = teleurgesteld - Marije heeft geen knikkers bij zich, skrokken (NL = geschrokken) - als Sytse ontdekt dat de knikker vast in zijn oor zit, fernuvere (NL = verbaasd) - papa en Marije kunnen haast niet geloven dat de knikker in het oor van Sytse zit, skamte (NL = schaamte) - Sytse schaamt zich omdat de knikker in zijn oor zit, hij krijgt rode wangen, benaud (NL = bang - Sytse is bang dat de knikker er nooit meer uit kan en dat het pijn doet. Wijs tijdens het bespreken van de emoties het bijbehorende plaatje aan op de praatplaat.

4. Vertel over de opdracht

De leerlingen gaan een verhaal bedenken en de emoties uit het verhaal op de foto zetten.

Laat 'helpblêd 2' op het bord zien als voorbeeld. Het bestaat uit vier plaatjes. Bij elk plaatje staat een ander gevoel centraal.

Deel 'helpblêd 1' uit en leg de opdracht uit. Op het blad staan acht vakken. De groepjes tekenen (of schrijven, afhankelijk van het niveau) straks in de vakken wat er gebeurt in hun verhaal. IN elk vak kunnen ze onderaan ook nog de emotie tekenen (bijvoorbeeld door een smiley) en de emotie erbij schrijven. Ze moeten minimaal vier vakken vullen (zodat het een verhaal is) en maximaal acht (het moet niet te lang worden). De tekeningen of teksten in de vakken vormen samen het verhaal. De emoties uit het verhaal worden ook de fotomomenten.

5. Bedenk het verhaal.

Laat de leerlingen in hun groepje (zie voorbereiding) het verhaal bedenken. Laat ze kort overleggen. Zie 'Differentiatie' voor de omgang met Friestalige en niet-Friestalige leerlingen. Het observatie-instrument 'Mûnling oerlis' (NL = Mondeling overleg) kan hierbij ingezet worden.

6. De groepjes vullen het 'helpblêd' in.

Loop tijdens het werken bij de groepjes langs om met de leerlingen over het verhaal te prate. Vraag naar de emoties in het verhaal.

7. Denk na over de foto's.

Laat de leerlingen, als het verhaal klaar is, nadenken over de foto's. Wat moet daarop staan? Waar kunnen de foto's gemaakt worden? En welke materialen zijn nodig? (Bijvoorbeeld knikkers.) Laat de leerlingen in het groepje afspraken maken over wie wat doet.

Als deze taalactiviteit over meerdere momenten wordt verspreid, dan is nu een geschikt moment om te stoppen.

8. Maak de foto's.

De leerlingen spelen de scenes/emoties van het verhaal dat eerder is bedacht. Ze kunnen hun ingevulde 'helpblêd' daarbij gebruiken. Het verhaal hoeft niet helemaal nagespeeld te worden; het gaat om de fotomomenten waarin duidelijk een emotie te zien is. Laat de leerlingen in hun groepje zelf de foto's maken of zorg voor een extra begeleider die kan helpen (zie voorbereiding).

9. Print de foto's en schrijf er een zin bij.

Print voor elk groepje de foto's van de scenes van hun verhaal. Bij elke foto bedenken ze met elkaar een goede Friese zin. Die kan de leerkracht onder de foto schrijven, maar de leerlingen kunnen dat ook zelf doen (zie 'Differentiatie'). Zo ontstaat er een kort verhaal.

10. Vertel het verhaal.

Laat de leerlingen in hun groepje oefenen met het voorlezen van hun zinnen (als ze kunnen lezen) of vertellen van het verhaal in het Fries. Ze verdelen de foto's om iets over te vertellen, zodat alle leerlingen aan het woord komen. Stimuleer de leerlingen op (weg naar) A1-niveau om zoveel mogelijk Friese woorden te gebruiken. Natuurlijk kunnen de leerlingen op (weg naar) A2-niveau hen daarbij helpen. Laat de groepjes hun verhaal presenteren aan de klas.

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Meer aandacht voor het schrijven in het Fries.

De leerlingen kunnen een goede zin (fonetisch) onder de foto schrijven. Er wordt dan gewerkt aan: Schrijven A1 - Kan iets over zichzelf of anderen opschrijven en Schrijven A2 - Kan een eenvoudig verhaal of gedicht schrijven.

- Meer aandacht voor het luisteren in het Fries.

Besteed aandacht aan de voorgelezen/vertelde verhalen van de leerlingen met bijvoorbeeld luistervragen. Er wordt dan gewerkt aan Luisteren A1 - Kan namen, getallen en bekende woorden verstaan en Luisteren A2 - Kan een eenvoudig voorgelezen of verteld verhaal begrijpen. Het observatie-instrument 'Neifertelling' (NL = 'Navertelling') kan ingezet worden bij dit doel.

- Omgang met Friestalige en niet Friestalige leerlingen

Stimuleer de leerlingen op weg naar A1-niveau, op A1-niveau en op weg naar A2-niveau om hulp te vragen als ze een woord niet weten. Dat kunnen ze doen met vaste Friese 'chunks' zoals: kinst dat noch in kear sizze? (NL = kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net (NL = ik begrijp het niet), ik wit dat wurd net (NL = ik weet dat woord niet), kinst it noch in kear útlizze (NL = kun je dat nog een keer uitleggen?) of kinst dat ek nochris in kear yn it Nederlânsk sizze (NL = kun je dat nog een keer in het Nederlands zeggen)?

Stimuleer de leerlingen op weg naar A2-niveau en op A2-niveau om woorden te vertalen naar het Fries voor de leerlingen die het Friese woord niet kennen. Daag de Friesttalige leerlingen uit om hun taal vast te houden, ook als ze samenwerken met niet-Friestalige leerlingen. Op die manier helpen ze de niet-Friestalige leerlingen bij het luisteren en verstaan van het Fries.

- Andere vakgebieden

Het maken van foto's past goed in een les beeldende vorming en het uitspelen van het

verhaal kan worden uitgewerkt in een dramales.

Het bedenken van een verhaal past bij creatief schrijven.

- Suggestie

Gebruik een goed verhaal voor de schoolkrant of om in andere klassen voor te lezen of te vertellen. .

Meer bij dit thema

- Laat de leerlingen emoties opzoeken in de woordzoeker 'Gefoelens'.
- Zing met de leerlingen het liedje 'Poer'.
- Laat de leerlingen woorden oefenen met de interactieve zoekplaat 'Gefoelens en sintugen'.
- De bovenstaande materialen zijn te vinden onder het kopje 'Ekstra' bij deze Taalactiviteit.

Evaluatie

Voor het observeren van het overleg in de groepjes kan het observatie-instrument 'mûnling oerlis' (NL = 'mondeling overleg') worden gebruikt. Kies ervoor om een groepje of een individuele leerling te observeren.

Als er extra aandacht is voor het luisteren (zie 'differentiatie') dan kan het observatie-instrument 'Neifertelling' (NL = Navertelling) worden ingezet. De observatie-instrumenten zijn te vinden onder het kopje 'evaluaasje' bij deze Taalactiviteit.

Gebruik de observaties om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen en/of als feedback voor de leerlingen.

Als bepaalde onderdelen niet zijn in te vullen, laat die dan leeg.

By kop en kont - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen luisteren naar een verhaal over 'Snotsje en Skeetsje' en benoemen daarna de lichaamsdelen. Deze opdracht is geschikt als meertalige activiteit.

Tijdpad

45 minuten.

Doelen

- De leerlingen kunnen het Fries in hun groepje gebruiken en/of volgen en samen zo veel mogelijk lichaamsdelen in het Fries benoemen (In gesprek A2 – kan persoonlijke informatie vragen of geven / Spreken A1 – kan zichzelf beschrijven).
- De leerlingen kunnen de briefjes van 'helpblêd 1' over de lichaamsdelen lezen en op de juiste plaats plakken (Lezen A1 – kan eenvoudige berichten begrijpen / Spreken A1 – kan een bijzonder korte tekst voorlezen, zoals een aankondiging).

Andere doelen waar met deze taalactiviteit ook aan gewerkt kan worden, zijn genoemd bij 'Differinsjaasje'.

Vorbereiding

- Maak heterogene groepjes op basis van thuistaal en taalniveau. Het is praktisch om de goede lezers te verdelen over de verschillende groepjes.
- Voor alle groepjes tekenmateriaal en een stuk behang (of plak een aantal grote stukken papier aan elkaar).
- Print 'helpblêd 1' en/of 'helpblêd 2' (zie kopje 'De taalactiviteit').

Beschrijving

1. Lees het verhaal 'Snotsje en skeetsje' voor aan de leerlingen.

Geef de leerlingen een luistervraag: Welk lichaamsdeel werd er genoemd in het verhaal? Sta kort stil bij onbekende maar belangrijke woorden voor het volgen van het verhaal. Wijs ze aan, beeld ze uit of geef de Nederlandse betekenis.

2. Kom terug op de luistervraag.

In het verhaal worden verschillende lichaamsdelen genoemd: vingers, mond, tanden, neus, schouders, kont.

Vat het verhaal nog een keer kort samen of laat een van de leerlingen dat doen om te kijken of ze het verhaal goed konden volgen. Vertel de leerlingen dat er natuurlijk nog veel meer lichaamsdelen zijn. Die zullen de leerlingen in hun groepje (zie voorbereiding) bedenken.

3. Laat de leerlingen elkaar tekenen op het papier

Een van de leerlingen uit het groepje gaat op het stuk papier liggen en de anderen trekken

een lijn om het lichaam heen. Daarna worden de ogen, neus, het haar, de mond en de oren in de vorm getekend.

De leerlingen moeten overleggen over wie wat doet. Zie 'differentiatie' voor aanwijzingen voor de niet-Friestalige leerlingen.

4. Laat de leerlingen lichaamsdelen benoemen in het Nederlands of het Fries.

Als de leerkracht bij deze activiteit ook aandacht wil geven aan het Engels, dan kunnen de leerlingen ook proberen om de lichaamsdelen in het Engels te benoemen.

5. Als de leerlingen niet meer lichaamsdelen kunnen benoemen, deel dan 'helpblêd 1' uit. De leerlingen proberen samen de woorden op het blad te lezen en bedenken waar de briefjes op het getekende lichaam kunnen worden geplakt. De lichaamsdelen staan er in meerdere talen op. Ze hebben steun aan een andere taal als ze de betekenis in een van de talen niet weten. Ze plakken de woordkaartjes op de juiste plaats in het getekende lichaam.

Als de leerkracht er niet voor gekozen heeft om het Engels bij deze activiteit te betrekken, knip dan de rij Engelse woorden er af.

6. Kom kort terug op het werk in de groepjes.

Zowel op het gebruiken van het Fries als op het werk van de leerlingen.

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Omgang met niet-Friestalige leerlingen.

Geef de leerlingen vooraf taalsteun bij het verhaal door alvast een korte samenvatting te geven. Dat kan in het Nederlands. Neem tijdens het voorlezen hier en daar ruimte om een woord te verduidelijken of om een vraag te stellen. De leerlingen op A1-niveau mogen het Nederlands als voertaal gebruiken, de leerlingen op weg naar A2 proberen Friese woorden te gebruiken en leerlingen op A2-niveau doen het in het Fries.

Stimuleer de niet-Friestalige leerlingen om vaste Friese uitdrukkingen ('chunks') te gebruiken als ze het gesprek niet goed kunnen volgen. Voorbeelden hiervan zijn: kinst dat noch in kear sizze? (NL: kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net, kinst it noch in kear útlizze (NL: ik begrijp het niet, kun je het nog een keer uitleggen) of kinst dat ek nochris in kear yn it Nederlânsk sizze? (NL: kun je dat ook nog eens in het Nederlands zeggen?)

- Meer aandacht voor het luisteren naar het verhaal.

De leerlingen kunnen het Friese verhaal volgen en kunnen dat in eigen woorden samenvatten (Luisteren A2 – Kan een eenvoudig voorgelezen of verteld verhaal begrijpen).

Leerlingen op A1-niveau mogen dat in het Nederlands doen, leerlingen op weg naar A2 proberen er Friese woorden bij te gebruiken en leerlingen op A2-niveau gebruiken daarbij het Fries.

Laat leerlingen die nog niet kunnen lezen of schrijven met elkaar zoveel mogelijk lichaamsdelen benoemen.

Laat ze een kruisje op het papier zetten als ze weten hoe het lichaamsdeel in het Nederlands en het Fries heet. De leerlingen op A1-niveau en op weg naar A2-niveau proberen het Fries van de gesprekspartners over te nemen en zoveel mogelijk lichaamsdelen in het Fries te benoemen aan het eind van deze activiteit. Dat kan bijvoorbeeld door een spelletje: de leerkracht of een leerling wijst een lichaamsdeel aan. De leerlingen vertellen welk lichaamsdeel dat is in het Fries en het Nederlands. De leerkracht kan zelf op het getekende lichaam de briefjes van 'helpblêd 1' (zie 'bijbehorende lesmaterialen') erbij plakken.

- Maak van deze activiteit een meertalige activiteit.

Gebruik zowel Fries, Nederlands als Engels om de lichaamsdelen te benoemen. Misschien zijn er zelfs wel leerlingen in de klas die de lichaamsdelen in nog een andere taal kunnen benoemen!

- Heb meer aandacht voor het schrijven.

Als de leerlingen lichaamsdelen bedenken die niet op 'helpblêd 1' staan, dan kunnen ze 'helpblêd 2' gebruiken en zelf het lichaamsdeel (fonetisch) opschrijven. Als het niveau van de groep het toelaat, kan er ook voor gekozen worden om 'helpblêd 1' niet in te zetten en alleen gebruik te maken van 'helpblêd 2'. Dan wordt er gewerkt aan: Schrijven A1 - Kan iets over zichzelf of anderen opschrijven.

- Laat de leerlingen na afloop van deze activiteit de briefjes van de andere groepjes lezen.

Ze proberen te ontdekken of andere groepjes aan andere lichaamsdelen hebben gedacht. Doordat de briefjes op de goede plaats op het lichaam zijn geplakt en de lichaamsdelen er zowel in het Nederlands als in het Fries op staan, hebben ze visuele steun voor de betekenis van het woord. Dan wordt er gewerkt aan: Lezen A1 – Kan eenvoudige berichten begrijpen..

Meer bij dit thema

- Laat de leerlingen ook de spelletjes 'Typfleantúchje: lichemsdielen' en Memory: 'licemsdielen' spylje en werk met de interactieve zoekplaat 'lichem en sûnens.' Op deze manier kunnen de leerlingen ook de lichaamsdelen in het Fries oefenen!
- De bovenstaande materialen zijn te vinden onder het kopje 'Ekstra' bij deze Taalactiviteit.

Evaluatie

Het observatie-instrument 'neifertelling' kan ingezet worden als er extra aandacht wordt geschonken aan het eerste differentiatiedoel: 'de leerlingen kunnen het Friese verhaal volgen en kunnen het in eigen woorden samenvatten'.

Als de kaartjes door dezelfde persoon worden geschreven, kan het observatie-instrument 'skriftlike taalûntjouwing' worden gebruikt. Niet alle vragen kunnen worden ingevuld bij deze activiteit, maar het geeft wel een beeld van de schriftelijke taalontwikkeling van de leerling.

Het observatie-instrument 'oerlis' kan worden ingezet om het overleg en de samenwerking van de groepjes te volgen. De observatie-instrumenten zijn te vinden onder het kopje 'Ekstra' bij deze Taalactiviteit.

Gebruik de observatie om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen en als feedback naar de leerlingen toe. Als een aantal punten niet in te vullen zijn, laat die dan leeg.

Dit is ús talint - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen kijken naar een WitWat-uitzending over sport en talent. Daarna bedenken ze wat hun eigen talenten (en die van hun klasgenoten) zijn.

Tijdpad

50 minuten (om de luistermomenten wat minder lang te maken, kan het bespreken van de briefjes ook op andere momenten in de week worden gedaan).

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- Met behulp van de woordenlijsten kunnen de leerlingen voor zichzelf en anderen (met zoveel mogelijk woorden) in het Fries opschrijven (fonetisch) wat ze mooi vinden en waar ze goed in zijn. (Schrijven A1 – Kin iets over zichzelf of anderen opschrijven).
- De leerlingen kunnen hun briefje lezen (Lezen A1 – Kan eenvoudige berichten begrijpen).
- De leerlingen kunnen elkaar in het Fries bedanken (In Gesprek A1 – Kan iemand gedag zeggen, afscheid nemen van iemand en bedanken).

Overige doelen waarbij met deze taalactiviteit ook aan gewerkt kan worden, zijn genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Zet de WitWat-aflevering klaar.
- Maak een keuze uit de woordenlijsten en zoekplaten om bij deze activiteit te gebruiken.
- Bovenstaande materialen zijn te vinden onder het kopje 'De taalactiviteit'.
- Alle leerlingen hebben een stuk papier (A4) en schrijfgerei nodig.

Beschrijving

1. Introduceer de WitWat-aflevering.

Vertel de leerlingen dat het vandaag gaat over talenten en wat zij mooi vinden. De WitWat-aflevering past daar goed bij. Vraag de leerlingen om op te letten over welk talent de WitWat-aflevering gaat.

2. Kom kort terug op de WitWat-aflevering en de luistervraag.

Als er gekozen is voor het differentiatiedoel 'luisteren', doe dat dan uitgebreider.

3. Bespreek met de klas dat er verschillende talenten zijn.

Natuurlijk zijn er niet alleen maar talenten in de sport, maar ook in kunstvormen, of iemand onderscheidt zich bijvoorbeeld door bijzondere eigenschappen of vaardigheden. Gebruik voor

Friese woorden de woordenlijsten of de zoekplaten.

4. Leg de opdracht uit en laat de leerlingen talenten en eigenschappen van zichzelf opschrijven.

De leerlingen krijgen een stuk papier. Dat vouwen ze zo dat er vier vakken onder elkaar komen, in de lengte van het papier. In alle vier vakken schrijven ze hun naam. In het bovenste vak schrijven ze waar ze goed in zijn en/of wat ze leuk vinden aan zichzelf (dat mag in steekwoorden). Stimuleer de leerlingen om de Friese woorden die ze kennen (bijvoorbeeld van de woordenlijsten van stap 3) in fonetisch Fries op te schrijven. Geef zelf een voorbeeld. Als ze gereed zijn, vouwen ze het bovenste vak naar achteren, zodat de tekst niet meer te lezen is. Er zijn dan nog drie vakken zichtbaar waarop de naam staat.

5. Laat klasgenoten het briefje aanvullen met positieve eigenschappen en talenten. Haal de briefjes op en deel ze dan weer uit. Zorg ervoor dat de leerlingen niet hetzelfde briefje krijgen. De leerlingen hebben nu het briefje met de naam van een klasgenoot gekregen. Ze mogen niet zien wat er al opgeschreven is. Ze vullen nu in het tweede vak een of meer talenten of positieve eigenschappen of vaardigheden in van de persoon die de naam erop heeft geschreven (de eigenaar). Ze mogen het natuurlijk weer met steekwoorden en/of in fonetisch Fries opschrijven. Ze schrijven daar ook hun eigen naam bij, zodat de eigenaar weet wie het heeft opgeschreven. Laat ze het vak dat ze beschreven hebben weer naar achteren vouwen, neem de briefjes weer in en deel ze weer uit. Laat de leerlingen de andere vakken ook op die manier invullen.

6. De briefjes gaan nu terug naar de eerste eigenaar.

Laat de kinderen eerst hun briefje voor zichzelf lezen. De leerlingen vergelijken hun eigen antwoorden met die in de drie vakken eronder. Komt het overeen? Laat de leerlingen hierna in hun tafelgroepje (of met hun vaste Spoor 8-maatje) de briefjes bekijken en bespreken.

7. Bespreek de activiteit met de klas.

Vraag de leerlingen of ze ook mooie of bijzondere dingen hebben gelezen op hun briefje en of ze in het Fries ook iemand kunnen bedanken voor het opschrijven van de positieve eigenschappen.

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Laat de leerlingen de activiteit mondeling doen.

Als de leerlingen nog niet goed kunnen schrijven en lezen, kan de activiteit ook mondeling (vanaf stap 4) gedaan worden. Maak een binnen- en buitencirkel en laat de kinderen om en om aan elkaar vertellen wat zij een talent, goede eigenschap of vaardigheid van de ander vinden. Laat hierna de buitencirkel doordraaien en herhaal dit een paar keer. Bespreek hierna de opdracht zoals beschreven bij stap 7. Dan wordt er gewerkt aan In Gesprek A1 – Kan zeggen wat hij/zij wel en niet lekker vindt en vraag wat anderen wel of niet leuk of lekker vinden, en A2 – Kan persoonlijke informatie vragen of geven. Let op: er wordt dan niet aan de basisdoelen van lezen en schrijven gewerkt bij deze activiteit, maar die worden wel automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Besteed meer aandacht aan het luisteren.

Laat de leerlingen nog meer oefenen met luisteren en kom uitgebreider terug op de WitWat-afl levering. Dan wordt er gewerkt aan Luisteren A2 – Kan een eenvoudig voorgelezen of verteld verhaal begrijpen en A2 – Kan begrijpen waar Friezen het over hebben als die met

elkaar praten.

- Overige vakgebieden.

In het liedje 'Dyn talint' wordt over verschillende talenten gezonden. Dit liedje kan ook als introductie van deze activiteit worden gebruikt, in plaats van de WitWat-aflevering.

Met deze activiteit werk je aan de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Meer bij dit thema

- Oefen nog meer woorden bij dit thema. De leerlingen kunnen nog meer Friese woorden over 'creativiteit' leren door de spelletjes typvliegtuigje 'Kleuren', woordzoeker 'Kreatyf', memory 'Kleuren' en memory 'Foarmen' te doen en woorden te zoeken op de interactieve zoekplaten. De materialen zijn te vinden onder het kopje 'Ekstra' bij deze Taalactiviteit.

Is sîn iten wol lekker? - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen denken na over de vraag of gezond eten wel lekker kan zijn. Ze maken hierover een collage.

Tijdpad

50 minuten.

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen een collage maken over lekker eten en de Friese namen van het eten erbij (fonetisch) schrijven ("Schrijven A1 – kan vragen over zichzelf invullen").
- De leerlingen kunnen aan de hand van hun collage aangeven wat voor eten zij wel of niet lekker vinden en of het al of niet gezond is. ("In Gesprek A2 – kan persoonlijke informatie vragen of geven" en "Spreken A1 – kan een bijzonder korte tekst voorlezen, zoals een aankondiging").

Overige doelen, waar met deze taalactiviteit aan gewerkt kan worden, zijn genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Vraag de leerlingen om zoveel mogelijk folders van supermarkten mee te nemen. Als ze thuis een Ja-Nee of Nee-Nee sticker hebben, kunnen zij de burens vragen, of zelf naar de supermarkt toe gaan.
- Lees het verhaal 'Spinaazje mei spikers' (NL: 'Spinazie met spijkers') eerst een keer zelf door.
- Print voor alle leerlingen 'helpblêd 1' uit.
- Het verhaal en het helpblêd zijn te vinden onder het kopje 'De taalactiviteit'.

Beschrijving

1. Lees het verhaal 'Spinaazje mei spikers' voor.

Sta kort stil bij belangrijke of onbekende woorden en vertaal die in het Nederlands, wijs ze aan of beschrijf het woord met Friese woorden.

2. Bespreek het verhaal kort (of uitgebreider, zie 'differentiatie').

Vraag de leerlingen waarom Doeke eerst geen spinazie wil proeven (omdat hij denkt dat er spijkers in zitten).

3. Overleg met een schoudermaatje.

Laat de leerlingen overleggen met hun schoudermaatje of er ook eten is dat zij eerst niet lekker vonden, maar nu wel. Bespreek kort de antwoorden van de leerlingen. Vraag de

leerlingen of het eten gezond of niet gezond is.

4. Bedenk voorbeelden van gezond en niet gezond eten.

Benoem het eten en schrijf het op, zodat de leerlingen de woorden later weer kunnen gebruiken.

Bespreek ook waarom het gezond is (bijvoorbeeld omdat er vitamines in zitten) of niet gezond is (bijvoorbeeld omdat er veel suiker in zit).

5. Maak een collage over lekker eten.

Bekijk met leerlingen 'helpblêd 1'. Dit hulpblad bestaat uit twee bladzijden. Op één kant moet gezond en lekker eten komen te staan en op de andere bladzijde komt wat niet gezond is, maar wel lekker.

De leerlingen knippen afbeeldingen uit de folders en plakken die op hun stuk papier. Ze overleggen binnen hun groepje wat de Friese naam is van het eten of drinken en schrijven dat er (fonetisch) bij. Ze kunnen het woord ook overschrijven wanneer het woord al bij de inventarisatie is gebruikt.

Help de leerlingen als zij het woord niet weten. Meertalig? Schrijf zowel het Nederlandse woord als het Friese woord erbij. Eventueel kan het zelf nog worden aangevuld met woorden uit andere thuistalen of uit het Engels.

6. Laat de leerlingen iets vertellen (of voorlezen) over hun collage.

Bekijk de collages met de hele klas of in groepjes. Laat de groepjes vertellen wat ze hebben opgeplakt en waarom. Laat de leerlingen naar de verschillen en overeenkomsten zoeken.

7. Hang de collages op.

De leerlingen kunnen ook nog werk van elkaar bekijken, lezen en vergelijken. Laat ze naar woorden zoeken die ze nog niet kennen of naar het soort eten dat bijna niet een op hun collage heeft te staan (zie ook 'differentiatie').

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Werk ook aan het lezen in het Fries.

De leerlingen kunnen de verschillende collages en de woorden die erbij staan beschreven, met elkaar vergelijken. Dan wordt er gewerkt aan: "Lezen A1 – kan een indruk krijgen van teksten, vooral wanneer er visuele hulp bij is".

- Meer aandacht voor het luisteren van het verhaal.

De leerlingen kunnen het verhaal 'Spinaazje mei spikers' begrijpen en navertellen.

Er wordt gewerkt aan: 'Luisteren A2 – kan een eenvoudig voorgelezen of verteld verhaal begrijpen'.

Bij dit differentiatiedoel kan ook het observatieinstrument 'neifertelling' (NL = 'navertelling') ingezet worden (zie ook 'evaluatie').

- Overige vakgebieden

Tijdens het tekenen of knutselen kan er ook aan de collages worden gewerkt. Leerlingen kunnen hun lekkere eten ook tekenen. Zing over niet gezond – maar wel lekker – eten en leer het liedje 'Iten mei in P'.

Meer bij dit thema

- De kinderen kunnen meer Friese woorden leren of oefenen met de woorden die ze net

hebben geleerd, door de spelletjes Typfleantúchje: 'Sûn iten', Wurdsiker: 'Griente en fruit' en Memory 'Iten' te doen en met de interactieve zoekplaat 'Iten en drinken'.

Evaluatie

Als er gewerkt wordt aan het differentiatiedoel voor het luisteren, dan kan het observatie-instrument 'neifertelling' (NL = 'navertelling') worden ingezet. Het observatie-instrument is te vinden onder het kopje 'Ekstra' bij deze Taalactiviteit.

Gebruik de observatie om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen en om feedback aan de leerlingen te geven. Als enkele punten niet in te vullen zijn, laat ze dan leeg.

Boekles

De P fan Piba - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen lezen versjes uit het letterboek 'P is fan PIBA' van Dorine van den Beukel, praten er samen over en doen (een aantal) bijpassende activiteiten uit de lesbrief.

Tijdpad

Afhankelijk van de keuze van de activiteiten.

Doelen

- De leerlingen ontdekken de wereld in boeken en hebben plezier bij het lezen en met elkaar bespreken van het boek.
- De leerlingen kunnen (eventueel met behulp van de illustraties) het verhaal begrijpen. (Luisteren A1/A2 - Kan een eenvoudig voorgelezen of verteld verhaal begrijpen / Lezen A1 - Kan een indruk krijgen van teksten, vooral als er visuele steun bij is).
- De leerlingen kunnen samen praten over het verhaal (In gesprek A1 - Kan informatie vragen of geven/In gesprek A2 - Kan zeggen wat hij/zij ervan denkt).

Vorbereiding

- Zorg voor een exemplaar van het boek 'P is fan PIBA'. De leesconsulent van de bibliotheek kan daar eventueel bij helpen, of bestel het boek in de webshop van de Afûk.
- Lees de lesbrief bij 'P is van PIBA' goed door en maak een keus uit de verhalen en de activiteiten. Zie kopje 'lesbrief' bij deze Taalactiviteit.
- Zijn er materialen nodig voor de gekozen activiteiten? Leg die dan alvast klaar.
- Leg Keimpe de Krokodil (of een andere Friese pop of knuffel) klaar.

Beschijving

1. De plek

Zorg voor een plek waar alle leerlingen goed kunnen meekijken in het boek. Voorlezen in kleine groepjes stimuleert de betrokkenheid van de leerlingen en bevordert het leesplezier. Keimpe de Krokodil (of een andere Friese pop of knuffel) doet ook mee. Kennen de leerlingen Keimpe al? Keimpe is een Friese krokodil. Hij komt in de klas als het Friese les is. Hij verstaat wel Nederlands, maar omdat hij alleen maar Fries terug spreekt, is de drempel voor niet-Friestalige leerlingen minder hoog om Fries tegen Keimpe te spreken.

2. Het boek

Bekijk met elkaar het boek aan de hand van de suggesties in de lesbrief. betrek Keimpe de Krokodil ook bij het gesprek. Vraag na het lezen: Wat vond je leuk? Wat vond je niet zo

leuk? Wat zou je nog willen weten? Waren er ook dingen die steeds terugkwamen? Dit zijn vragen uit de 'Vertel eens'-manier van Aiden Chambers. De vragen stimuleren het nadenken en praten over het verhaal en de illustraties.

3. De activiteiten

Kies een of meerdere activiteiten uit de lesbrief en doe die met de klas.

Differentiatie

- Omgang met niet-Friestalige leerlingen
De leerlingen op weg naar A1-niveau mogen het Nederlands als voertaal gebruiken, de leerlingen op weg naar A2-niveau proberen Friese woorden te gebruiken en leerlingen op A2-niveau doen het in het Fries. Stimuleer de niet-Friestalige leerlingen om vaste Friese uitdrukkingen ('chunks') te gebruiken als ze het gesprek niet goed kunnen volgen. voorbeelden daarvan zijn: kinst dat noch in kear sizze? (NL = kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net (NL = ik begrijp het niet), kinst it noch in kear útlizze (NL = kun je dat nog een keer uitleggen) of kinst dat ek nochris in kear yn it Nederlânsk sizze? (NL = kun je dat ook nog eens in het Nederlands zeggen?).
- Taalsteun
Vertaal moeilijke woorden in het Nederlands of laat Friestalige leerlingen dat doen. Gebruik de illustraties als steun bij de tekst door dingen aan te wijzen.
- Meertaligheid
Vraag leerlingen met een andere thuistaal dan Fries of Nederlands of zij de namen van dieren in hun thuistaal kennen. Maak de woorden zichtbaar door ze op te schrijven.

Meer bij het thema

Onder het kopje 'Ekstra' bij deze Taalactiviteit en in de Temateek bij het thema 'Wat beweecht dêr?', zijn meer materialen te vinden bij dit thema.

Evaluaasje

It observaasje ynstrumint 'Neifertelling' kin ynset wurde om it harkjen fan de learlingen te folgjen. Dat ynstrumint is te finen ûnder it kopke 'De boekles' by dizze Taalaktiviteit.

Brûk de observaasje om de ûntjouwing fan de learlingen te folgjen en as feedback nei de learlingen ta. As guon punten net yn te folgjen binne, lit dy dan leech.

Myn handige robot - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen denken na over de vraag waar een robot voor gebruikt kan worden. De leerlingen gaan een robot (of apparaat) ontwerpen en een presentatie houden over wat die robot allemaal kan.

Tijdpad

55 minuten

(Om de luistermomenten iets minder lang te maken, kan het presenteren ook op andere momenten in de week worden gedaan).

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen in twee- of drietallen een robot (apparaat) bedenken en tekenen (In Gesprek A1 – Kan zeggen wat hij/zij wel en niet leuk of lekker vindt en vragen wat anderen wel en niet leuk of lekker vinden / In Gesprek A2 – Kan een plan of idee voorleggen en bespreken en afspraken maken / In Gesprek A2 – Kan een ander aanwijzingen geven / In Gesprek A2 – Kan zeggen wat hij/zij ervan denkt).
- De leerlingen kunnen (met zoveel mogelijk woorden) in het Fries hun ontwerp presenteren (Spoken A2 – Kan in het kort beschrijven hoe hij/zij iets moet doen of maken of hoe iets werkt).
- De leerlingen kunnen de uitleg van de andere groepen volgen of begrijpen (Luisteren A2 – Kan een aankondiging of een korte uitleg begrijpen).

Overige doelen waar met deze taalactiviteit kan worden gewerkt, zijn genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Zet het fragment uit Tsjek klaar.
- Draai voor alle groepjes het werkblad 'Myn handige robot' op A3-formaat uit.
- Bovenstaande materialen zijn te vinden onder het kopje 'De taalactiviteit'.
- Bedenk (en teken eventueel) alvast een apparaat/robot voor het voorbeeld (zie punt 4 van 'beschrijving').
- Maak geschikte twee- of drietallen op basis van thuistaal en taalniveau.
- Leg tekengerei klaar.

Beschrijving

1. Praat met elkaar over wat een robot kan.

Laat de leerlingen daar met elkaar over praten (in hun taalgroepje of met hun schoudermaatje). Kom hier klassikaal op terug. Welke robots zijn er? Ook computers

en andere apparaten zijn een soort robot. Vertaal belangrijke Friese woorden naar het Nederlands en vertaal Nederlandse antwoorden naar het Fries.

2. Bekijk het fragment uit Tsjek.

In de aflevering wordt getoond hoe een melkrobot werkt. Vraag de leerlingen om erop te letten wat de robot allemaal doet en of een robot écht zelf kan nadenken. Kom na het filmpje terug op die vragen. Wat hebben de leerlingen gehoord en gezien over robots?

3. Bespreek het voorbeeld van een eigen ontwerp voor een robot/apparaat.

Vertel de leerlingen over een probleem. Bijvoorbeeld dat boodschappentassen altijd zo zwaar zijn. Zou het niet handig zijn als een robot die tassen tilde en de boodschappen opruimde?

Vertel dat je een ontwerp hebt gemaakt voor zo'n robot. Laat het ontwerp zien (vooraf gemaakt) of teken het met hulp van de leerlingen op het bord. Praat over wat erop moet zitten: een aan- en uitknop, een arm die iets kan tillen? Ogen om te zien waar de robot heen moet? Of sensoren? Vertel hoe de robot werkt. Bijvoorbeeld eerst loopt (of rijdt) hij naar de auto, dan scant hij hoeveel tassen er zijn, dan tilt hij ze uit de auto, enz. Leg de nadruk op de woorden die de volgorde aangeven. Bedenk ook een naam voor de robot/het apparaat. Vertaal belangrijke Friese woorden naar het Nederlands en schrijf bij de ontwerp-tekening belangrijke woorden of uitleg.

4. De leerlingen bedenken zelf een robot (apparaat).

Laat de groepjes eerst een plan maken. Wat voor robot/apparaat zou handig zijn? Als de leerlingen geen idee hebben, help ze dan door concrete voorbeelden te geven, zoals: een apparaat dat opschrijft wat ingefluisterd wordt, een robot die de slaapkamer opruimt, een robot die de hond kan uitlaten of een apparaat dat het brood smeert.

5. Het ontwerp wordt gemaakt op het werkblad.

Deel de werkbladen uit. De leerlingen zetten hun idee op papier. Ze moeten daarbij goede afspraken maken, zoals: wat wordt getekend door wie? Zijn ze het eens over het ontwerp? Eventueel kunnen de leerlingen ook afbeeldingen uit bijvoorbeeld folders gebruiken en die erbij tekenen. Ze bedenken ook met elkaar een naam voor hun robot/apparaat. Zie 'differentiatie' voor aanwijzingen voor de omgang met Friestalige en niet-Friestalige leerlingen.

6. De ontwerpen worden gepresenteerd.

Aan de hand van hun ontwerp leggen de leerlingen uit wat voor robot/apparaat zij hebben bedacht. Ze vertellen de naam, wat het apparaat kan en de volgorde van wat er gebeurt om de robot/het apparaat te laten werken. Natuurlijk mogen de leerlingen ook vragen stellen aan de ontwerpers en vertellen of zij zo'n robot ook handig vinden. De ontwerpen krijgen een mooi plekje, zodat de leerlingen er later nog eens met elkaar naar kunnen kijken en over kunnen praten.

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Schrijf de werking van het apparaat erbij.

Laat de leerlingen de werking van het apparaat er (fonetisch) bij schrijven. Dan wordt er gewerkt aan: Schrijven A1 – Kan iets over zichzelf of anderen opschrijven. Als de leerlingen dat nog niet zelf kunnen, dan kan de leerkracht dat er ook bij schrijven. Maak hierna van de ontwerpen een boek dat de leerlingen dan zelf bekijken en kunnen lezen. Dan wordt er gewerkt aan: Lezen A1 – Kan een indruk krijgen van teksten, vooral als er visuele hulp bij is,

en Lezen A2 – Kan instructies met illustraties begrijpen.

- Omgang met Friestalige en niet-Friestalige leerlingen.

Stimuleer de leerlingen op weg naar A1, op A1-niveau en op weg naar A2 om in het Fries hulp te vragen als ze een woord niet weten. Dat kunnen ze doen met de vaste Friese 'chunks' zoals: kinst dat noch in kear sizze?, (NL: kun je dat nog een keer zeggen?) ik begryp it net, ik wit dat wurd net, kinst it noch in kear útlizze (NL: ik begrijp het niet, ik weet dat woord niet, kun je het nog een keer uitleggen) of kinst dat ek nochris in kear yn it Nederlânsk sizze? (NL: kun je dat nog eens een keer in het Nederlands zeggen?)

Stimuleer de leerlingen op weg naar A2-niveau en op A2-niveau om woorden te vertalen naar het Fries voor de leerlingen die het Friese woord niet kennen. Daag ze uit om hun taal vast te houden, ook als zij samenwerken met leerlingen die niet-Friestalg zijn. Op die manier helpen zij niet-Friestalige leerlingen bij het luisteren en verstaan van het Fries.

Meer bij dit thema

- Lees het verhaal 'De praatmasine' voor.

Dit verhaal sluit aan bij het onderwerp van deze taalactiviteit en gaat over professor Knapsky die een praatmachine maakt. Na het verhaal kan ook het observatie-instrument 'neifertelling' (NL = 'navertelling') worden ingezet.

- Oefen nog meer woorden over 'apparaten en stroom'.

De leerlingen kunnen nog meer Friese woorden bij deze taalactiviteit oefenen door de woordzoeker 'Hoe kin dat' te maken of door memory 'Stroom' en memory 'Apparaten' te spelen of door te werken met de interactieve zoekplaat 'Apparaten'.

- Zing over een apparaat.

Zing met de kinderen het liedje 'Handige Harry'.

- Bovenstaande materialen zijn te vinden onder het kopje 'Ekstra' bij deze Taalactiviteit.

Evaluatie

Tijdens het presenteren kan de leerkracht het observatie-instrument 'mûnlinge presintaasje' (NL = 'mondelinge presentatie') gebruiken. Maak de keuze om een groepje te observeren of een leerling van een groepje. Het observatie-instrument is te vinden onder het kopje 'evaluaasje' bij deze Taalactiviteit.

Gebruik de observatie om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen en als feedback richting de leerlingen. Als enkele punten zijn in te vullen zijn, laat ze dan leeg.

Lêslíne

Startles - NL

Technisch lezen

Met de Lêslíne doe je meer met (technisch) lezen in het Fries. Reis met de leerlingen langs alle Lêslínelessen. Keimpe de Krokodil leert de leerlingen in elke les een Fries 'letter' aan.

Tijdpad

30 - 40 minuten

Doelen

- De leerlingen leren dat heel veel letters en klanken in het Nederlands en in het Fries hetzelfde zijn..

Voorbereiding

- Open de Lêslíne en de startles. Loop zelf alvast door de opdrachten.
- Leg eventueel Keimpe de Krokodil (of een andere Friese pop of knuffel) klaar.

Beschrijving

1. Start van de lêslíne

Bekijk met de leerlingen de eerste opdracht. Hier zien ze Friese woorden en/of zinnen. Lukt het om die zinnen te lezen?

2. Oefenen

Keimpe de Krokodil vertelt wie de personages zijn in de lêslíne en laat de leerlingen kennis maken met Fries lezen. Bekijk met de leerlingen de woorden en/of zinnen. Laat de audiofragmenten horen of lees zelf voor. Laat de leerlingen de woorden/zinnen ook lezen. Weten ze wat de woorden betekenen? De leerlingen maken zelfstandig de opdrachten. Ze krijgen meteen feedback van het systeem.

3. Afsluiten

Bekijk met de leerlingen 'Dit wie dizze les' na het maken van de opdrachten. Lees de woorden/zinnen nog een keer.

Differentiatie

- Leerlingen die al goed (Nederlands) lezen
Leerlingen die dat kunnen, kunnen heel goed zelfstandig door de opdrachten van de Lêslíne gaan. Denk bijvoorbeeld aan leerlingen die al kunnen lezen als ze in groep 3 komen en vlot door de stof van de Nederlandse leesmethode heen gaan. Dy leerlingen kunnen worden uitgedaagd door de Lêslíne.
- Omgang mei net-Frysktalige leerlingen
De leerlingen op A1-niveau mogen het Nederlands als voertaal gebruiken, de leerlingen op weg naar A2-niveau proberen Friese woorden te gebruiken en de leerlingen op A2-niveau doen het in het Fries. Stimuleer de niet-Friestalige leerlingen om vaste Friese uitdrukkingen ('chunks') gebrui-

ken als ze het gesprek niet goed kunnen volgen. Voorbeelden daarvan zijn: kinst dat noch in kear sizze? (NL: kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net, kinst it noch in kear útlizze (NL: ik begrijp het niet, kun je het nog een keer uitleggen) of kinst dat ek nochris in kear yn it Nederlânsk sizze? (NL: kun je dat ook nog eens in het Nederlands zeggen?)

- **Taalsteun**
Vertaal moeilijke woorden in het Nederlands of laat Friestalige leerlingen dat doen. Gebruik illustraties als steun bij de tekst door dingen aan te wijzen.
- **Samenwerken**
Leerlingen die het Fries nog moeilijk vinden, kunnen samenwerken met een maatje dat wel Friestalg is.
- **Meertaligheid**
Vraag leerlingen met een andere thuistaal dan Fries of Nederlands of zij de woorden die vaak voorkomen ook in hun thuistaal kennen. Maak de woorden zichtbaar door ze op te schrijven in verschillende talen.

Meer oefenen met Fries lezen

In de Temateek staan in alle thema's bij 'sels lêze' teksten voor beginnende lezers. Hier zijn ook teksten te vinden over de kinderen en dieren van de Lêsline.

Lees als leerkracht zelf ook Friestalige boeken (voor), zodat het voor de leerlingen logisch is om ook boeken in het Fries te lezen.

Zorg voor Friestalige boeken om zelf te lezen, bijvoorbeeld boeken voor beginnende lezers in het Fries.

Watfoar klean fynsto moai - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen kunnen hun eigen kleding beschrijven en aan de hand van een tekening vertellen welke kleding ze mooi vinden.

Tijdpad

45 minuten

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen hun eigen kleding met zoveel mogelijk Friese woorden beschrijven (Spreken A1 - Kan zichzelf beschrijven en In Gesprek A1 Kan informatie vragen of geven).
- De leerlingen kunnen aangeven welke kleding ze mooi of niet mooi vinden (In Gesprek A1 - Kan zeggen wat hij/zij wel en niet leuk of lekker vindt en vragen wat anderen wel en niet leuk of lekker vinden).
- De leerlingen kunnen hun mooiste kleren tekenen en de kleuren en namen van kleding er (fonetisch) bij schrijven en dat presenteren aan de klas (Schrijven A1 - Kan vragen over zichzelf invullen en Spreken A1 - Kan een bijzonder korte tekst voorlezen, zoals een aankondiging).

Andere doelen waaraan gewerkt kan worden met deze taalactiviteit, zijn genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Lees het opzegversje 'Stomme klean' eerst zelf een keer door. Het opzegversje is te vinden onder het kopje 'De taalactiviteit'.
- Leg vellen papier en tekenmaterialen klaar (eventueel kan de omtrek van een persoon op het papier getekend worden, zodat de leerlingen alleen nog de kleding en het gezicht hoeven te tekenen).

Beschrijving

1. Begin deze activiteit in de kring.

Zet leerlingen met het Fries als thuistaal zoveel mogelijk om en om met leerlingen die een andere thuistaal hebben.

2. Lees het opzegversje 'Stomme klean' voor.

Laat de leerlingen reageren op het opzegversje. Wat vindt de persoon uit het opzegversje van de eigen kleding en welke kleding is 'cool'? Is de kleding die in het opzegversje wordt beschreven ook bij de leerlingen in de kring?

3. Praat met de leerlingen over de Friese namen van de meest gebruikte kledingstukken en

benoem de kleuren.

Daar kunnen de woordenlijsten 'klean' en 'kleuren' ook bij worden ingezet. Misschien zijn er wel leerlingen met een andere thuistaal dan Fries of Nederlands die de kledingstukken in hun eigen taal kunnen benoemen.

4. De leerlingen vertellen aan hun schoudermaatje welke kleding ze aanhebben.

Geef eerst zelf een voorbeeld van zo'n beschrijving, bijvoorbeeld: Ik ha in swart fest oan mei in grien shirt derûnder. Ik ha in blauwe spikerbroek oan en wite sportskuon mei griene fitters (NL = Ik heb een zwart vest aan met een groen shirt eronder. Ik heb een blauwe spijkerbroek aan en witte sportschoenen met groene veters).

Zie 'Differentiatie' voor aanwijzingen voor de omgang met Friestalige en niet-Friestalige leerlingen.

5. Bespreek de beschrijvingen kort.

Wie wist de Friese naam van een kledingstuk niet? Wie kan daarbij helpen? Lukte het om Fries te praten?

6. Lees het opzegversje nog een keer voor.

In het eerste deel wordt de kleding beschreven die hij/zij aan heeft, in het tweede deel de kleding die hij/zij graag zou willen hebben. Daar gaan de leerlingen ook over nadenken.

De leerlingen tekenen zichzelf op een vel papier met de kleding die ze graag zouden willen hebben of heel mooi vinden. In hun groepje mogen de leerlingen overleggen over hoe de kledingstukken en kleuren in het Fries heten. Ze kunnen de woordenlijst ook gebruiken. De leerlingen schrijven de woorden er in het Fries bij (dat mag fonetisch). Als dat nog niet lukt, kan de leerkracht de woorden erbij schrijven.

7. Laat de leerlingen de kleding op hun tekening beschrijven/voorlezen.

De leerlingen op (weg naar) A1-niveau en op weg naar A2-niveau proberen de kledingstukken en kleuren in het Fries te benoemen. De Friestalige leerlingen doen de hele beschrijving in het Fries.

8. Geef de tekeningen een mooi plekje in de klas.

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- De leerlingen maken zelf een opzegversje.

De leerlingen kunnen zelf een opzegversje bedenken en opzeggen aan de hand van hun getekende kleding. Er wordt dan voorbereidend gewerkt aan Schrijven A2 - Kan een eenvoudig verhaal of gedicht schrijven.

Als de leerlingen het opzegversje ook zelf opschrijven (dat mag fonetisch), dan wordt er gewerkt aan Schrijven A2 - Kan een eenvoudig verhaal of gedicht schrijven.

Of laat de leerlingen een paar korte regels tekst bedenken bij hun tekening (bijvoorbeeld over waarom ze deze kleding mooi vinden).

- Omgang met Friestalige en niet-Friestalige leerlingen.

Leerlingen op (weg naar) A2-niveau kunnen de andere leerlingen natuurlijk helpen bij het benoemen van de kledingstukken en kleuren in het Fries. Leerlingen op (weg naar) A1-niveau en op weg naar A2-niveau kunnen in hun beschrijving ook nog Nederlandse woorden gebruiken. Stimuleer hen om zoveel mogelijk de kledingstukken en de kleuren in het Fries te benoemen. Leerlingen op A2-niveau gebruiken het Fries als voertaal als ze vertellen over hun tekening.

- Andere vakgebieden.

Besteed extra tijd aan het maken van de tekeningen en koppel deze activiteit aan de tekenles. Koppel de taalactiviteit aan mode: Vindt iedereen hetzelfde mooi? Hoe kan dat? Is dat erg? Er kan ook aandacht zijn voor verschillende culturen en mode op verschillende plaatsen op de wereld.

- Suggestie.

Als de tekeningen in de klas hangen, laat één van de leerlingen (of doe het zelf) tussen de lessen door in het Fries een tekening beschrijven. De andere leerlingen mogen raden welke tekening wordt beschreven.

Meer bij dit thema

- De leerlingen kunnen de Friese namen van kleuren oefenen door de spelletjes typfleanútchje 'Kleuren' en memory: 'Kleuren' te spelen.
- Bekijk ook de WitWat-aflevering over mode. In die aflevering gaat Noah naar een modeshow en gaat op zoek naar het antwoord op de vraag: 'Wat is mode?'
- Oefen woorden met de interactieve zoekplaten.
- Bovenstaande materialen zijn te vinden onder het kopje 'Ekstra' bij deze Taalactiviteit.

Lêslíne

it en in - NL

Technisch lezen

Met de Lêslíne doe je meer met (technisch) lezen in het Fries. Reis met de leerlingen langs alle Lêslínelessen. Keimpe de Krokodil leert de leerlingen in elke les een Fries 'letter' aan.

Tijdpad

30 - 40 minuten

Doelen

- De leerlingen leren de woorden 'it en in' en oefenen het Fries technisch lezen van woorden, zinnen en teksten waarin de woorden 'it en in' voorkomen.

Vorbereiding

- Open de Lêslíne en de les over de 'it en in'. Loop zelf alvast door de opdrachten.
- Leg eventueel Keimpe de Krokodil (of een andere Friese pop of knuffel) klaar.

Beschrijving

1. Terugkijken naar de vorige les

Bekijk met de leerlingen de eerste opdracht. Hier zien ze woorden en/of zinnen uit de les die ze de vorige keer hebben gedaan. Weten ze het nog?

2. De nieuwe 'letter'

Keimpe de Krokodil vertelt wat de nieuwe letter of klank is die aan bod komt. Bekijk met de leerlingen de woorden en/of zinnen met de nieuwe letter of klank. Laat de audiofragmenten horen of lees zelf voor. Laat de leerlingen de woorden/zinnen ook lezen. Weten ze wat de woorden betekenen?

3. Oefenen

De leerlingen maken zelfstandig de opdrachten met de nieuwe letter/klank. Ze krijgen meteen feedback van het systeem.

4. Afsluiten

Bekijk met de leerlingen 'Dit wie dizze les' na het maken van de opdrachten. Lees de woorden/zinnen nog een keer.

Differentiatie

- Leerlingen die al goed (Nederlands) lezen
Leerlingen die dat kunnen, kunnen heel goed zelfstandig door de opdrachten van de Lêslíne gaan. Denk bijvoorbeeld aan leerlingen die al kunnen lezen als ze in groep 3 komen en vlot door de stof van de Nederlandse leesmethode heen gaan. Dy leerlingen kunnen worden uitgedaagd door de Lêslíne.
- Omgang mei net-Frysktalige leerlingen

De leerlingen op A1-niveau mogen het Nederlands als voertaal gebruiken, de leerlingen op weg naar A2-niveau proberen Friese woorden te gebruiken en de leerlingen op A2-niveau doen het in het Fries. Stimuleer de niet-Friestalige leerlingen om vaste Friese uitdrukkingen ('chunks') gebruiken als ze het gesprek niet goed kunnen volgen. Voorbeelden daarvan zijn: kinst dat noch in kear sizze? (NL: kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net, kinst it noch in kear útlizze (NL: ik begrijp het niet, kun je het nog een keer uitleggen) of kinst dat ek nochris in kear yn it Nederlânsk sizze? (NL: kun je dat ook nog eens in het Nederlands zeggen?)

- **Taalsteun**
Vertaal moeilijke woorden in het Nederlands of laat Friestalige leerlingen dat doen. Gebruik illustraties als steun bij de tekst door dingen aan te wijzen.
- **Samenwerken**
Leerlingen die het Fries nog moeilijk vinden, kunnen samenwerken met een maatje dat wel Friestalg is.
- **Meertaligheid**
Vraag leerlingen met een andere thuistaal dan Fries of Nederlands of zij de woorden die vaak voorkomen ook in hun thuistaal kennen. Maak de woorden zichtbaar door ze op te schrijven in verschillende talen.

Meer oefenen met Fries lezen

In de Temateek staan in alle thema's bij 'sels lêze' teksten voor beginnende lezers. Hier zijn ook teksten te vinden over de kinderen en dieren van de Lêsline.

Lees als leerkracht zelf ook Friestalige boeken (voor), zodat het voor de leerlingen logisch is om ook boeken in het Fries te lezen.

Zorg voor Friestalige boeken om zelf te lezen, bijvoorbeeld boeken voor beginnende lezers in het Fries.

It is myn jierdei! - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen leren Friese woorden en begrippen die bij een verjaardag horen. Ze maken daar een poster van en kunnen die woorden benoemen. Ze leren ook een (meertalig) verjaardagsliedje.

Tijdpad

45 minuten. Het liedje kan op een ander moment ook verder geoefend worden.

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen het verjaardagsliedje (mee)zingen (Spreken A1 – Kan een bijzonder korte tekst voorlezen, zoals een aankondiging)
- De leerlingen kunnen in groepjes een poster van verjaardagswoorden maken (In Gesprek A2 – Kan een plan of idee voorstellen en bespreken en afspraken maken)
- De leerlingen kunnen de woorden die bij hun poster horen zowel passief als actief gebruiken (Spreken A1 – Kan een bijzonder korte tekst voorlezen, zoals een aankondiging)
- De leerlingen kunnen de posters van elkaar lezen en met elkaar vergelijken (Lezen A1 – Kan een indruk krijgen van teksten, vooral als er visuele steun bij is).

Andere doelen waar met deze taalactiviteit ook aan gewerkt kan worden, zijn genoemd bij 'Differentiatie'..

Vorbereiding

- Maak heterogene groepjes op basis van thuistaal en taalniveau.
- Voor alle groepjes tekenmateriaal en een groot stuk papier.
- Zorg voor de introductie van de opdracht voor een afbeelding van een (verjaardags)taart.

Beschrijving

1. Laat de afbeelding van de (verjaardags)taart zien.

Praat over de taart. Wêrom heart in taart by in jierdei (Waarom hoort een taart bij een verjaardag?) Wannear wurdt noch mear taart iten (Wanneer wordt er nog meer taart gegeten?) Watfoar soarten taart binne der? (Welke soorten taart zijn er?) Stel de vragen in het Fries, maar vertaal de belangrijke woorden ook naar het Nederlands zodat het gesprek voor iedereen goed te volgen is. De Friestalige leerlingen reageren in het Fries. De leerlingen op A1-niveau mogen in het Nederlands reageren, maar vertaal hun antwoorden wel naar het Fries

2. Praat in groepjes over het vieren van de verjaardag.

Laat de leerlingen nu in hun groepje kort bespreken hoe zij thuis een verjaardag vieren. Zie 'differentiatie' voor aanwijzingen voor niet-Friestalige leerlingen.

3. Kom kort terug op het overleg in de groepjes.

Bespreek zowel het gebruiken van het Fries als de bijzondere verhalen van de leerlingen.

4. Leer het meertalige verjaardagsliedje aan.

Vertel dat je met een liedje nog meer een verjaardagssfeer kunt oproepen. Zing het verjaardagsliedje. Gebruik bijvoorbeeld de naam van een van de leerlingen uit de klas die net jarig was of bijna jarig is. Zing het liedje een paar keer met de leerlingen. Zorg voor variatie. Laat een paar leerlingen het Friese deel zingen, andere leerlingen het Nederlandse en de rest het Engelse deel. Er kan ook in canon gezongen worden. Dat kan ook op een ander moment gedaan worden.

5. Denk in groepjes na over woorden bij het thema 'verjaardag'.

Laat de leerlingen eerst samen overleggen wat er bij 'verjaardag' hoort. Ze moeten zo veel mogelijk woorden bedenken die met 'jarig zijn' te maken hebben.

De niet-Friestalige leerlingen mogen in het Nederlands reageren. Laat de Friestalige leerlingen die woorden dan vertalen in het Fries. Als er niet in elk groepje Friestalige leerlingen zitten, of als ze het Friese woord niet weten, kom dan zelf terug op deze woorden en schrijf ze in het Nederlands en Fries op.

6. Laat de woorden tekenen op een groot vel.

Geef elk groepje een groot vel papier. Laat leerlingen de woorden tekenen die ze bedacht hebben. Elk woord mag maar een keer op het vel papier getekend worden, daarom moeten ze goed overleggen wie wat zal tekenen. Loop onder het werk bij de groepjes langs en ga in gesprek met de leerlingen over wat ze doen. Moedig leerlingen op A1-niveau aan om de woorden voor hun poster in het Fries te benoemen.

7. Schrijf de woorden er in het Fries bij.

Laat de leerlingen de woorden in het (fonetisch) Fries erbij schrijven (zie ook 'differentiatiedoel') of schrijf zelf de Friese woorden bij de tekeningen. De Leerkracht kan de woorden ook voorschrijven, de leerlingen schrijven of stempelen de woorden dan na.

8. Laat de leerlingen elkaars werk bekijken en lezen.

Welke woorden komen steeds terug? Welke woorden hadden ze zelf nog niet bedacht?

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Werk ook aan het schrijven in het Fries

De leerlingen kunnen belangrijke begrippen bij hun poster (fonetisch) schrijven, naschrijven of stempelen. Dan wordt er ook gewerkt aan: Schrijven A1 – Kan wat over zichzelf of anderen opschrijven.

- Omgang met niet-Friestalige leerlingen

De leerlingen (op weg naar) A1-niveau kunnen het Friese gesprek van klasgenoten en de Leerkracht volgen. Dan wordt er gewerkt aan: Luisteren A1 – Kan namen, getallen en bekende woorden verstaan.

Stimuleer de niet-Friestalige leerlingen om vaste Friese uitdrukkingen ('chunks') te gebruiken als ze het gesprek niet goed kunnen volgen. Voorbeelden daarvan zijn: : kinst dat noch in kear sizze? (NL: kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net, kinst it noch in kear útlizze (NL: ik begrijp het niet, kun je het nog een keer uitleggen) of kinst dat ek nochris in kear yn

it Nederlânsk sizze? (NL: kun je dat ook nog eens in het Nederlands zeggen?) Dan wordt er gewerkt aan: In Gespek A1 – Kan duidelijk maken wanneer hij/zij iets niet begrijpt en vragen wat de ander bedoelt.

- Een andere introductie

De interactieve zoekplaat 'jierdei' en 'famylje en freonen' is ook heel geschikt bij deze taalactiviteit. Deze zoekplaat kan ook gebruikt worden bij stap 4 en 5 van deze taalactiviteit.

- Andere vakgebieden

Gebruik het verjaardagsliedje ook voor de muziekles of gebruik de tekenles om de posters extra mooi te maken.

Meer bij dit thema

- De leerlingen kunnen Memory: 'jierdei' spelen om woorden te oefenen die bij deze activiteit passen
- Zing nog meer Friese verjaardagsliedjes.
- Bovenstaande materialen zijn te vinden onder het kopje 'Ekstra' bij deze Taalactiviteit.

Lêslíne

y - NL

Technisch lezen

Met de Lêslíne doe je meer met (technisch) lezen in het Fries. Reis met de leerlingen langs alle Lêslínelessen. Keimpe de Krokodil leert de leerlingen in elke les een Fries 'letter' aan.

Tijdpad

30 - 40 minuten

Doelen

- De leerlingen leren de 'y' en oefenen het Fries technisch lezen van woorden, zinnen en teksten waarin de letter 'y' voorkomt.

Vorbereiding

- Open de Lêslíne en de les over de 'y'. Loop zelf alvast door de opdrachten.
- Leg eventueel Keimpe de Krokodil (of een andere Friese pop of knuffel) klaar.

Beschrijving

1. Terugkijken naar de vorige les

Bekijk met de leerlingen de eerste opdracht. Hier zien ze woorden en/of zinnen uit de les die ze de vorige keer hebben gedaan. Weten ze het nog?

2. De nieuwe 'letter'

Keimpe de Krokodil vertelt wat de nieuwe letter of klank is die aan bod komt. Bekijk met de leerlingen de woorden en/of zinnen met de nieuwe letter of klank. Laat de audiofragmenten horen of lees zelf voor. Laat de leerlingen de woorden/zinnen ook lezen. Weten ze wat de woorden betekenen?

3. Oefenen

De leerlingen maken zelfstandig de opdrachten met de nieuwe letter/klank. Ze krijgen meteen feedback van het systeem.

4. Afsluiten

Bekijk met de leerlingen 'Dit wie dizze les' na het maken van de opdrachten. Lees de woorden/zinnen nog een keer.

Differentiatie

- Leerlingen die al goed (Nederlands) lezen
Leerlingen die dat kunnen, kunnen heel goed zelfstandig door de opdrachten van de Lêslíne gaan. Denk bijvoorbeeld aan leerlingen die al kunnen lezen als ze in groep 3 komen en vlot door de stof van de Nederlandse leesmethode heen gaan. Dy leerlingen kunnen worden uitgedaagd door de Lêslíne.
- Omgang mei net-Frysktalige leerlingen

De leerlingen op A1-niveau mogen het Nederlands als voertaal gebruiken, de leerlingen op weg naar A2-niveau proberen Friese woorden te gebruiken en de leerlingen op A2-niveau doen het in het Fries. Stimuleer de niet-Friestalige leerlingen om vaste Friese uitdrukkingen ('chunks') gebruiken als ze het gesprek niet goed kunnen volgen. Voorbeelden daarvan zijn: kinst dat noch in kear sizze? (NL: kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net, kinst it noch in kear útlizze (NL: ik begrijp het niet, kun je het nog een keer uitleggen) of kinst dat ek nochris in kear yn it Nederlânsk sizze? (NL: kun je dat ook nog eens in het Nederlands zeggen?)

- **Taalsteun**
Vertaal moeilijke woorden in het Nederlands of laat Friestalige leerlingen dat doen. Gebruik illustraties als steun bij de tekst door dingen aan te wijzen.
- **Samenwerken**
Leerlingen die het Fries nog moeilijk vinden, kunnen samenwerken met een maatje dat wel Friestalg is.
- **Meertaligheid**
Vraag leerlingen met een andere thuistaal dan Fries of Nederlands of zij de woorden die vaak voorkomen ook in hun thuistaal kennen. Maak de woorden zichtbaar door ze op te schrijven in verschillende talen.

Meer oefenen met Fries lezen

In de Temateek staan in alle thema's bij 'sels lêze' teksten voor beginnende lezers. Hier zijn ook teksten te vinden over de kinderen en dieren van de Lêsline.

Lees als leerkracht zelf ook Friestalige boeken (voor), zodat het voor de leerlingen logisch is om ook boeken in het Fries te lezen.

Zorg voor Friestalige boeken om zelf te lezen, bijvoorbeeld boeken voor beginnende lezers in het Fries.

Ried myn beroep! - NL

Handleiding voor de leerkracht

Leerlingen omschrijven een beroep volgens een vast stramien, andere leerlingen raden het beroep.

Tijdpad

50 minuten.

Deze activiteit kan (als de werkwijze bij de leerlingen bekend is) ook als een extra opdracht worden gebruikt (zie 'differentiatie').

De activiteit kan ook in twee delen worden gedaan. Het spelletje wordt dan in het tweede deel gedaan.

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen (met visuele ondersteuning) de beroepen op de kaartjes lezen (Lezen A1 – Kan eenvoudige berichten begrijpen).
- De leerlingen kunnen volgens een vast stramien een beroep omschrijven (Spreeken A2 – Kan in het kort beschrijven hoe hij/zij iets moet doen of maken of hoe iets werkt).
- Ze kunnen aan de hand van een omschrijving het bijpassende beroep raden (Luisteren A2 – Kan aankondigingen of een korte uitleg begrijpen).
- De leerlingen kunnen in hun groepje overleggen, afspraken maken en elkaar aan de afspraken houden (In Gesprek A2 – Kan een plan of idee voorstellen en bespreken en afspraken maken).

Andere doelen waar met deze taalactiviteit ook aan gewerkt kan worden, zijn genoemd bij 'Differentiatie'.

Voorbereiding

- Leg stukken papier neer met 'wêr' (waar), 'wat' (wat) en 'klean' (kleding) erop geschreven.
- Print 'helpblêd 1' met beroepenkaartjes (zie kopje 'De taalactiviteit'). Eventueel kan er een selectie gemaakt worden (afhankelijk van het (taal)niveau) of kan de lijst juist aangevuld worden.

Beschrijving

1. Leg de bedoeling van de activiteit uit.

De leerlingen gaan beroepen beschrijven aan de hand van een vast stramien. Eerst oefenen ze samen en dan doen ze een spelletje. Ze beschrijven een beroep zonder te verklappen aan de anderen. De andere leerlingen moeten raden.

2. Verdeel de klas in groepjes.

Maak heterogene groepjes van 3 of 4 leerlingen op basis van thuistaal en taalniveau. Geef elk groepje een stuk papier met 'wêr' (waar), 'wat' (wat) en 'klean' (kleding) erop geschreven.

3. Geef een voorbeeld

Bedenk een beroep en denk met de leerlingen na over de vragen: 'Wêr dochst dit berop? Wat dochst ast dit berop hast? Watfoar klean moastst oan ha by dit berop?' (Waar doe je dit beroep? Wat doe je als je dit beroep hebt? Welke kleding moet je aan hebben bij dit beroep?) Door de beschrijving volgens een vast stramien te doen, horen niet-Friestalige leerlingen steeds dezelfde woorden en uitdrukkingen. Bespreek mogelijke antwoorden, bijvoorbeeld: 'wêr': bûten, binnen, kantoar, skoalle, winkel, fabryk, sikehûs, yn in ferfiermiddel. 'wat': achter in kompjûter wurkje, wurkje mei de hannen, wurkje mei de holle, ride, minsken helpe, allinich wurkje, mei oare minsken wurkje, mei ark wurkje. 'klean': gewoane klean, overall, unifoarm, pak of hiele nette klean, sportklean, helm.

(waar: buiten, binnen, kantoor, school, winkel, fabriek, ziekenhuis, in een vervoermiddel. wat: achter een computer werken, werken met de handen, werken met het hoofd, rijden, mensen helpen, alleen werken, met andere mensen werken, met gereedschap werken. kleding: gewone kleding, overall, uniform, pak of hele nette kleding, sportkleding, helm.)

4. Laat de groepjes een beroep bedenken en nadenken over 'wêr' (waar), 'wat' (wat) en 'klean' (kleding).

Als er verschillende groepjes zijn met hetzelfde beroep, dan is dat geen probleem. Laat de leerlingen even met elkaar overleggen en dan de antwoorden tekenen of opschrijven (afhankelijk van de leeftijd en het niveau). Stimuleer de leerlingen om de woorden in het Fries te benoemen of laat de Friestalige leerlingen de woorden vertalen voor de niet-Friestalige leerlingen. Ze mogen ook proberen de woorden in het Fries (eventueel fonetisch) op te schrijven. De leerlingen in het groepje moeten goed overleggen, een antwoord mag maar één keer op het stuk papier getekend of geschreven worden.

5. Bespreek de antwoorden die bedacht zijn.

Laat de leerlingen zo veel mogelijk in het Fries antwoorden. Vertaal Nederlandse antwoorden in het Fries en vertaal belangrijke Friese woorden in het Nederlands. Teken of plak een afbeelding bij onbekende woorden voor visuele ondersteuning. Als het inventariseren te veel tijd neemt, maak dan zelf, op een ander moment, aan de hand van de stukken papier van de leerlingen een samenvatting. Het spelletje hierna kan dan later worden gedaan. Als er voor gekozen wordt om de activiteit in twee keer te doen, stopt hierna het eerste deel.

6. Het spelletje:

Elk groepje krijgt een stapel kaartjes met beroepen erop (zie 'voorbereiding'). Een leerling uit het groepje mag een kaartje pakken en dat niet (!) aan de anderen laten zien. Hij/zij geeft de beschrijving in het vaste stramien. Geef eventueel eerst zelf een voorbeeld (bijvoorbeeld bij tandarts: 'By dit berop wurdt der binnen wurke, do wurkest mei de hannen en de holle en helpst minsken dy't pine yn 'e mûle ha, hast in wyt unifoarm oan' (Bij dit beroep wordt er binnen gewerkt, je werkt met de handen en het hoofd en je helpt mensen die kiespijn hebben, je hebt een wit uniform aan)). Stimuleer de leerlingen op A1-niveau om zo veel mogelijk Friese woorden te gebruiken. De leerlingen mogen pas raden als de hele beschrijving klaar is! De andere leerlingen mogen met elkaar overleggen voor het goede antwoord. Is het geraden? Dan mag een ander uit het groepje een kaartje pakken. Hang de bladen van de eerdere inventarisatie met 'wêr' (waar), 'wat' (wat) en 'klean' (kleding) op in de klas of geef elk groepje een kopie van de bladen voor visuele ondersteuning.

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Werk ook aan het schrijven
 - De leerlingen kunnen (eventueel fonetisch) aan de hand van 'wêr' (waar), 'wat' (wat) en 'klean' (kleding) woorden op een stuk papier schrijven en dat voorlezen. Er wordt dan gewerkt aan: Schrijven A1 – kan iets over zichzelf opschrijven of over anderen opschrijven.
 - Laat de leerlingen die moeten raden het beroep opschrijven nadat de beschrijving is gedaan. Als het klopt (spelling hoeft niet correct te zijn) dan krijgen ze een punt.
 - Variatie in het spelletje
 - Laat de leerlingen zelf ook een beroep bedenken.
 - De leerling die het antwoord als eerste weet, krijgt het kaartje. Wie aan het eind van het spelletje de meeste kaartjes heeft, heeft gewonnen.
- Als het spelletje vaker is gedaan, kan het spelletje ook als 'extra opdracht' of 'keuze-opdracht' worden gedaan.
- Andere vakgebieden

Zing het liedje 'Wat wolsto wurde' in de muziekles. Laat de leerlingen in de tekenles een tekening maken over een beroep en laat ze dan 'wêr' (waar), 'wat' (wat) en 'klean' (kleding) ook duidelijk tekenen.

Meer bij dit thema

- De leerlingen kunnen Typfleantúchje: 'famlje en beroppen', Woordzoeker: 'famlje en beroppen' en Memory: 'beroppen' spelen om woorden te oefenen die bij deze activiteit passen.
- De interactieve zoekplaat 'beroppen' is heel geschikt bij deze taalactiviteit.
- Bovenstaande materialen zijn te vinden onder het kopje 'Ekstra' bij deze Taalactiviteit.

Lêslíne

g - NL

Technisch lezen

Met de Lêslíne doe je meer met (technisch) lezen in het Fries. Reis met de leerlingen langs alle Lêslínelessen. Keimpe de Krokodil leert de leerlingen in elke les een Fries 'letter' aan.

Tijdpad

30 - 40 minuten

Doelen

- De leerlingen leren de 'g' en oefenen het Fries technisch lezen van woorden, zinnen en teksten waarin de letter 'g' voorkomt.

Vorbereiding

- Open de Lêslíne en de les over de 'g'. Loop zelf alvast door de opdrachten.
- Leg eventueel Keimpe de Krokodil (of een andere Friese pop of knuffel) klaar.

Beschrijving

1. Terugkijken naar de vorige les

Bekijk met de leerlingen de eerste opdracht. Hier zien ze woorden en/of zinnen uit de les die ze de vorige keer hebben gedaan. Weten ze het nog?

2. De nieuwe 'letter'

Keimpe de Krokodil vertelt wat de nieuwe letter of klank is die aan bod komt. Bekijk met de leerlingen de woorden en/of zinnen met de nieuwe letter of klank. Laat de audiofragmenten horen of lees zelf voor. Laat de leerlingen de woorden/zinnen ook lezen. Weten ze wat de woorden betekenen?

3. Oefenen

De leerlingen maken zelfstandig de opdrachten met de nieuwe letter/klank. Ze krijgen meteen feedback van het systeem.

4. Afsluiten

Bekijk met de leerlingen 'Dit wie dizze les' na het maken van de opdrachten. Lees de woorden/zinnen nog een keer.

Differentiatie

- Leerlingen die al goed (Nederlands) lezen
Leerlingen die dat kunnen, kunnen heel goed zelfstandig door de opdrachten van de Lêslíne gaan. Denk bijvoorbeeld aan leerlingen die al kunnen lezen als ze in groep 3 komen en vlot door de stof van de Nederlandse leesmethode heen gaan. Dy leerlingen kunnen worden uitgedaagd door de Lêslíne.
- Omgang mei net-Frysktalige leerlingen

De leerlingen op A1-niveau mogen het Nederlands als voertaal gebruiken, de leerlingen op weg naar A2-niveau proberen Friese woorden te gebruiken en de leerlingen op A2-niveau doen het in het Fries. Stimuleer de niet-Friestalige leerlingen om vaste Friese uitdrukkingen ('chunks') gebruiken als ze het gesprek niet goed kunnen volgen. Voorbeelden daarvan zijn: kinst dat noch in kear sizze? (NL: kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net, kinst it noch in kear útlizze (NL: ik begrijp het niet, kun je het nog een keer uitleggen) of kinst dat ek nochris in kear yn it Nederlânsk sizze? (NL: kun je dat ook nog eens in het Nederlands zeggen?)

- **Taalsteun**
Vertaal moeilijke woorden in het Nederlands of laat Friestalige leerlingen dat doen. Gebruik illustraties als steun bij de tekst door dingen aan te wijzen.
- **Samenwerken**
Leerlingen die het Fries nog moeilijk vinden, kunnen samenwerken met een maatje dat wel Friestalig is.
- **Meertaligheid**
Vraag leerlingen met een andere thuistaal dan Fries of Nederlands of zij de woorden die vaak voorkomen ook in hun thuistaal kennen. Maak de woorden zichtbaar door ze op te schrijven in verschillende talen.

Meer oefenen met Fries lezen

In de Temateek staan in alle thema's bij 'sels lêze' teksten voor beginnende lezers. Hier zijn ook teksten te vinden over de kinderen en dieren van de Lêsline.

Lees als leerkracht zelf ook Friestalige boeken (voor), zodat het voor de leerlingen logisch is om ook boeken in het Fries te lezen.

Zorg voor Friestalige boeken om zelf te lezen, bijvoorbeeld boeken voor beginnende lezers in het Fries.

Bijen en bloemen - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen gaan op zoek naar planten en onderzoeken op die manier of de natuur in hun omgeving geschikt is voor bijen en andere insecten. Een activiteit in twee delen voor de lente/zomer.

Tijdpad

Twee keer 35 minuten.

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen de informatie over het belang van bijen, andere insecten en planten voor de natuur volgen en/of begrijpen (Luisteren A2 – Kan een aankondiging of een korte uitleg begrijpen en Luisteren A2 – Kan begrijpen waar Friezen het over hebben als die met elkaar praten).
- De leerlingen kunnen in eigen woorden (met zoveel mogelijk woorden) het belang van bijen, andere insecten en planten voor de natuur uitleggen (Spreken A2 – Kan in het kort beschrijven hoe hij/zij iets moet doen of maken of hoe iets werkt).
- Met behulp van de zoekkaart kunnen de leerlingen er met elkaar achter komen welke planten ze gevonden hebben (Lezen A1 – Kan korte, eenvoudige, opgeschreven aanwijzingen opvolgen en In Gesprek A2 – Kan een plan of idee voorleggen en bespreken en afspraken maken).

Andere doelen waarbij met deze taalactiviteit ook aan gewerkt kan worden, zijn genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Lees de achtergrondinformatie voor de leerkracht bij deze activiteit door op 'helpblêd 1'.
- Vraag de leerlingen naar het eerste deel van deze activiteit om berrnplanten mee te nemen. Breng eventueel de ouders hiervan op de hoogte. Het helpblêd is te vinden onder het kopje 'De taalactiviteit'.
- Maak voor deel 2 heterogene groepjes van twee of drie leerlingen op basis van thuistaal en leesniveau.
- Print voor deel 2 de zoekkaart voor berrnplanten. De zoekkaart is te vinden onder het kopje 'De taalactiviteit'.

Beschrijving

Deel 1:

1. Praat met elkaar over insecten.

Vraag de leerlingen of ze met elkaar zoveel mogelijk insecten kunnen opnoemen. Dan kunnen de leerlingen met hun schoudermaatje doen of binnen hun groepje. Doe hierna een korte inventarisatie. Als dit lastig is, kan de woordenlijst 'Ynsecten' ook ingezet worden.

2. Bekijk de WitWat-aflevering over bijen.

Vertel de leerlingen dat ze in de WitWat-uitzending meer leren over de bij. Vraag de leerlingen of ze goed willen opletten waarom de bij zo'n bijzonder insect is. Laat de leerlingen na afloop reageren op de uitzendingen kom terug op de vraag. De WitWat-aflevering is te vinden onder het kopje 'De taalactiviteit'.

3. Vertel meer over bijen, andere insecten en de natuur en het belang hiervan voor mensen. Gebruik hiervoor de achtergrondinformatie bij deze activiteit. Het niveau en de lengte van het verhaal kan aangepast worden aan het niveau van de leerlingen. Vertaal belangrijke Friese woorden naar het Nederlands en maak gebruik van de afbeeldingen bij de achtergrondinformatie. Sta ook stil bij de Friese namen van de insecten.

4. Laat de leerlingen het vertaal in eigen woorden samenvatten.

Vraag de leerlingen waarom bijen, andere insecten en verschillende planten en bloemen van belang zijn. Dat kunnen ze met hun schoudermaatje overleggen, in hun groepje of klassikaal. Het observatie-instrument 'neifertelling' (NL = 'navertelling') kan hierbij ook ingezet worden.

5. Leg de opdracht uit voor het tweede deel van de activiteit.

Voor het tweede deel van deze activiteit nemen de leerlingen barmplanten mee naar school. Vertel dat barmplanten planten en bloemen zijn die in het gras of aan de kant van de weg groeien (gebruik hierbij foto 8 van de achtergrondinformatie). De leerlingen plukken van alle soorten in de berm één (dus zoveel mogelijk verschillende soorten barmplanten en niet meerdere van één soort!). De leerlingen nemen de planten mee naar school op het afgesproken moment (eventueel kunnen ze de planten ook drogen. Dan blijven ze langer houdbaar en kunnen ze gebruikt worden voor de collage, zie 'Differentiatiedoelen').

Deel 2:

6. Kom terug op deel 1.

Weten de leerlingen nog wat bloemen en insecten met elkaar te maken hebben? Laat de leerlingen hierover met elkaar een gesprekje voeren en vraag of ze ook nog de Friese namen van de insecten weten.

7. Bekijk de zoekkaart voor barmplanten.

Laat zien hoe de zoekplaat werkt en wat daarop staat. Gebruik zelf een barmplant als voorbeeld en demonstreer luidop het gebruik van de zoekkaart. Vertel de leerlingen dat een grote verscheidenheid aan barmplanten goed is voor insecten en dus voor de natuur. Daag de kinderen uit om vooraf al een schatting te geven hoeveel verschillende barmplanten er met de hele klas zijn gevonden.

8. Zoek de barmplanten op de zoekkaart.

Laat de leerlingen in groepjes de barmplanten op de zoekkaart opzoeken. De leerlingen kunnen op de zoekkaart aangeven welke planten zij hebben gevonden of ze schrijven de naam van de plant van de zoekplaat in het Fries en Nederlands over op een briefje. Als meer leerlingen uit het groepje dezelfde plant hebben meegenomen, dan schrijven zij het aantal er ook bij.

9. Maak een lijst op het bord.

Laat alle groepjes opnoemen welke planten zij gevonden hebben en hoeveel (wanneer meer leerlingen uit het groepje die plant hebben meegenomen). Vul de lijst aan als er een plant wordt genoemd die nog niet eerder genoemd is en turf achter de naam van de plant als die al eerder genoemd is. Noem de Friese en de Nederlandse namen. Misschien zijn er wel leerlingen die de namen in nog andere talen kennen.

10. Bespreek het schema op het bord.

In het schema op het bord staat nu een overzicht van alle verschillende barmplanten die gevonden zijn. Laat de leerlingen proberen of ze zelf al kunnen aflezen welke planten vaak gevonden zijn en welke bijna niet. Kom hier weer op terug met de schatting die de leerlingen hebben gemaakt: komt het aantal verschillende planten overeen met wat zij dachten of zijn het er meer of minder? Valt dit mee of tegen? Vinden de leerlingen dat er in hun omgeving voldoende plekken zijn met barmplanten en dat er zo genoeg eten en plek is voor de insecten om te wonen? Er kan een mooi veldboekje worden gemaakt van de verse bloemen en planten, plak de droge planten op een groot stuk papier.!

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Doe meer met schrijven en droge barmplanten

Laat de barmplanten drogen en laat de leerlingen de uitgedroogde barmplanten op een groot stuk papier plakken. Schrijf de naam in het Fries en Nederland erbij. De leerlingen maken op die manier een collage van de planten. Dan wordt er gewerkt aan: Schrijven A1 – Kan wat over zichzelf of anderen opschrijven. De leerlingen kunnen ook weetjes over insecten en planten op hun collage erbij schrijven. Dan wordt er nog meer uitgebreid gewerkt aan het genoemde differentiatiedoel voor schrijven.

- Laat de groepjes wat vertellen over hun barmplanten en insecten

Ze kunnen de informatie gebruiken die ze gehoord hebben in de WitWat-uitzending, van de zoekkaart en uit het verhaal van de leerkracht (deel 1, punt 4). Eventueel kunnen ze dit ook vertellen aan de hand van de collage van bovenstaande differentiatieopdracht. De leerlingen kunnen bij hun collage een presentatie geven over de planten die ze gevonden hebben en het belang hiervan voor verschillende insecten. Dan wordt er gewerkt aan: Spreken A2 - Kan in het kort beschrijven hoe hij/zij iets moet doen of maken of hoe iets werkt. Het observatie-instrument 'mondelinge presentatie' kan hierbij ook ingezet worden.

- Overige vakgebieden

Biologie – Koppel deze activiteit aan de biologieles en ga dieper in op de relatie tussen insecten en natuur. Of bekijk de bloemen en planten eens van dichtbij om te bekijken uit welke onderdelen ze bestaan. Benoem de onderdelen.

Creatieve vakken – Bekijk de verschillende bloemen en planten. Welke kleur hebben ze?

Hoe ziet de steel eruit? Wat voor bladeren heeft de plant? Teken of schilder de bloemen en planten. Schrijf erbij hoe ze heten. In hoeveel talen kennen jullie de namen?.

Meer bij dit thema

- Speel de memory 'Ynsekten' en oefen de namen van de insecten. De memory is te vinden onder het kopje 'Ekstra' bij deze Taalactiviteit.
- De boeken 'Ik hâld fan Pod' en 'Pykje Fjouwer' van Lida Dykstra zijn heel geschikt om te

lezen bij dit thema. Voor informatie over bijen is *'It Bijenboek'* van Charlotte Milner heel geschikt. Plaats de boeken op de leestafel, lees ze voor en laat de leerlingen zelf lezen.

Evaluatie

In deel 1 van deze activiteit kan bij punt 5 het observatie-instrument 'neifertelling' (NL = 'Navertelling') ingezet worden. Als er een presentatie wordt gedaan (zie differentiatie), dan kan het observatie-instrument 'mûnlinge presintaasje' (NL = 'mondelinge presentatie') ingezet worden.

De observatie-instrumenten zijn te vinden onder het kopje 'Evaluaasje' bij deze Taalactiviteit.

Gebruik de observatie om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen en als feedback naar de leerlingen toe. Als bepaalde punten niet in te vullen zijn, laat die dan leeg.

Lêslíne

ii

Technysk lêzen

Mei de Lêslíne dochst mear mei (technysk) lêzen yn it Frysk. Reizgje mei de learlingen lâns alle Lêslínelessen. Keimpe de Krokodil leart de learlingen yn alle lessen in Fryske 'letter' oan.

Tiidpaad

30 - 40 minuten

Doelen

- De learlingen leare de 'ii' en oefenje it Frysk technysk lêzen fan wurden, sinnen en teksten dêr't de klank 'ii' yn foarkomt.

Tarieding

- Iepenje de Lêslíne en de les oer de 'ii'. Rin sels troch de opdrachten.
- Lis eventueel Keimpe de Krokodil (of in oare Fryske pop of knuffel) klear.

Beskriuwing

1. Weromsjen nei de foarige les

Besjoch mei de learlingen de earste opdracht. Hjir sjogge se wurden en/of sinnen út de les dy't se de foarige kear dien hawwe. Witte se it noch?

2. De nije 'letter'

Keimpe de Krokodil fertelt wat de nije letter of klank is dy't oan bod komt. Besjoch mei de learlingen de wurden en/of sinnen mei de nije letter of klank. Lit de audiofragminten hearre of lêse sels foar. Lit de learlingen de wurden/sinnen ek lêze. Witte sy wat de wurden betsjutte?

3. Oefenje

De learlingen meitsje selsstannich de opdrachten mei de nije letter/klank. Sy krije fuort feedback fan it systeem.

4. Ofslute

Besjoch mei de learlingen 'Dit wie dizze les' nei it meitsjen fan de opdrachten. Lêse de wurden/sinnen noch in kear.

Differinsjaasje

- Learlingen dy't al goed (Nederlânsk) lêze kinne
Learlingen dy't dat kinne, kinne hiel goed selsstannich troch opdrachten fan de Lêslíne gean. Tink bygelyks oan learlingen dy't al lêze kinne as se yn groep 3 komme en flot troch de stof fan de Nederlânske lêsmetoaden hinne geane. Dy learlingen kinne útdage wurde troch de Lêslíne.

- Omgong mei net-Frysktalige learlingen
De learlingen op A1-nivo meie it Nederlânsk as fiertaal brûke, de learlingen op wei nei A2-nivo besykje Fryske wurden te brûken en learlingen op A2-nivo dogge it yn it Frysk. Stimulearje de net-Frysktalige learlingen om fêste Fryske útdrukkingen ('chunks') te brûken as se it petear net goed folgje kinne. Foarbylden dêrfan binne: kinst dat noch in kear sizze?, ik begryp it net, kinst it noch in kear útlizze of kinst dat ek nochris in kear yn it Nederlânsk sizze?
- Taalstipe
Set drege wurden oer nei it Nederlânsk of lit Frysktalige learlingen dat dwaan. Brûk de yllustraasjes as stipe by de tekst troch dingen oan te wizen.
- Mei-inoar gearwurkje
Learlingen dy't it Frysk noch dreech fine, kinne gearwurkje mei in maatsje dy't wol Frysktalich is.
- Meartalichheid
Freegje learlingen mei in oare thústaal as Frysk of Nederlânsk oft sy wurden dy't in soad yn de tekst foarkomme ek yn harren thústaal kenne. Meitsje de wurden sichtber troch se op te skriuwen yn ferskillende talen.

Mear oefenje Frysk lêzen

Yn de Temateek steane yn alle tema's by 'sels lêze' teksten foar begjinnende lêzers. Dêr binne ek teksten te finen oer de bern en bisten fan de Lêslie.

Lês as learkrêft sels ek Frysktalige boeken (foar), sadat it foar learlingen logysk is om ek boeken yn it Frysk te lêzen.

Soargje foar Frysktalige boeken om sels te lêzen, bygelyks boeken foar begjinnende lêzers yn it Frysk.

Myn stambeam - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen maken een stamboom van hun eigen familie. Er is aandacht voor het gebruiken van de woorden voor eigen familieleden.

Tijdpad

45 minuten (het bespreken van de stamboom kan ook op een ander moment in groepjes of klassikaal gedaan worden).

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen de uitleg van de leerkracht over een stamboom goed volgen en begrijpen (Luisteren A2- kan aankondigingen of een korte uitleg begrijpen).
- De leerlingen kunnen aan de hand van het voorbeeld een stamboom lezen (Lezen A1 – kan eenvoudige berichten begrijpen, Lezen A2 – kan de belangrijkste informatie begrijpen ('Waar gaat het over?'))
- De leerlingen kunnen de Friese benoeming van de familieleden naschrijven en/of zelf schrijven (Schrijven A2 – kan biografische feiten weergeven).
- De leerlingen kunnen de Friese namen van de familieleden actief gebruiken en iets over hun familieleden vertellen (In Gesprek A2 – kan persoonlijke informatie vragen of geven).

Andere doelen waar met deze taalactiviteit ook aan gewerkt kan worden, zijn genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Breng de ouders alvast op de hoogte van deze activiteit en vraag hen thuis al de namen op te schrijven van de familieleden (opa's en oma's, ooms en tantes, neefjes en nichtjes, enz.) Ze kunnen 'helpblêd 1' met een voorbeeld van een stamboom en 'helpblêd 2' met een lege stamboom daarvoor gebruiken. Eventueel kunnen er vakjes bij getekend worden. De helpblêden zijn te vinden onder het kopje 'De taalactiviteit'.
- Als er een complexe familiesituatie bij sommige leerlingen is, dan kan de Leerkracht er ook voor kiezen om elke leerling dezelfde fictieve stamboom te geven. Vul dan zelf 'helpblêd 2' (een lege stamboom) in.

Beschrijving

1. Praat over familie.

Start deze activiteit in de kring. Laat Friestalige en niet-Friestalige leerlingen zo veel mogelijk om-en-om zitten. Vraag de leerlingen of ze een grote familie hebben en of ze de Friese namen van de familieleden kennen. Laat leerlingen daarover praten met hun eigen schoudermaatje.

2. Laat het liedje 'Famylje' horen en praat over familieleden.

In dit liedje worden ook verschillende familieleden benoemd. Welke namen van familieleden horen de leerlingen in dit liedje? Sta stil bij het Nederlandse woord en het bijbehorende Friese woord. Vertel ook dat er voor het woord 'tante' verschillende Friese woorden zijn. Zowel 'tante' als 'muoike' kunnen worden gebruikt. Sta stil bij woorden als 'oerpake' (overgrootvader) of 'oerbeppe' (overgrootmoeder); wat is het Nederlandse woord en wie zijn dat eigenlijk? Wie heeft er een overgrootvader of een overgrootmoeder? Schrijf de woorden van de familieleden op het bord of op een papier voor, met de Nederlandse betekenis erbij (voor de Leerkracht die meer wil doen met 'meertaligheid' kan deze lijst ook aangevuld worden met bijvoorbeeld Engelse woorden).

Op een ander moment kunnen de leerlingen dit liedje aanleren en zingen.

3. Laat de leerlingen 'helpblêd 1' met een voorbeeld van een stamboom zien.

Vertel de leerlingen dat de familie ook in een schema kan staan. Dan is het voor anderen beter te begrijpen. Dat wordt een stamboom genoemd. Omdat het net lijkt of er in het schema allemaal takken zijn lijkt het op een boom. Met het woord 'stam' wordt een groep mensen (zoals een familie) die bij elkaar horen bedoeld. Natuurlijk, een boom heeft ook een stam!

4. Leg het schema uit en stel vragen tussendoor.

Denk aan vragen als: 'Wat binne Karel en Simone fan Silke? (Wat zijn Karel en Simone van Silke) Hoefolle bern binne der yn it gesin fan Silke? (Hoeveel kinderen zijn er in het gezin van Silke?) Hat de heit fan Silke ek noch in broer? (Heeft de vader van Silke ook nog een broer?) Kinne jim ek de namme fan in pake neame?' (Kunnen jullie ook de naam van een opa noemen?)

Maak de vragen lastiger (als het niveau het toelaat) door woorden te gebruiken als 'skoandochter' (schoondochter), 'skoanheit' (schoonvader) of 'sweager' (zwager).

Doe niet elke vraag klassikaal, laat de leerlingen ook samen het schema bekijken en vragen beantwoorden.

Wijs voor leerlingen die nog niet goed kunnen lezen de namen aan. Vertaal de benaming van familieleden steeds van het Nederlands in het Fries en andersom zodat die woorden voor de leerlingen op a1-niveau goed bekend worden.

5. De leerlingen gaan aan de slag met hun eigen stamboom.

De stamboom is door de ouders al ingevuld. Als er leerlingen zijn zonder stamboom, vul dan zelf een in met fictieve namen op 'helpblêd 2', dan kan die ook gebruikt worden.

Laat de leerlingen zo veel mogelijk de benoeming van de familieleden in de stamboom zetten, zoals: 'broerke, suske, heit, mem, neefke, nichtsje, pake, beppe' (broertje, zusje, vader, moeder, neefje, nichtje, opa, oma) enz. Ze kunnen daarvoor de lijst gebruiken die gemaakt is bij het bespreken van het voorbeeld.

6. Laat de leerlingen elkaar iets vertellen over hun stamboom.

Stimuleer de niet-Friestalige leerlingen om de familieleden in het Fries te benoemen. De leerlingen (op weg naar) A2-niveau proberen iets meer te vertellen. Doe dat eerst een keer voor door een kort verhaal bij de stamboom van het voorbeeld te vertellen.

'Boppe-oan steane myn pakes en beppes. Pake en beppe De Boer binne de heit en mem fan ús heit Karel en pake en beppe Visser binne de âlden fan ús mem Simone. Us heit hat in broer en syn namme is Albert. Omke Albert is troud mei tante Mona en harren bern binne Jesper en Jantje. Dat binne myn neefke en nichtsje'. (Bovenaan staan mijn opa's en oma's. Opa en oma De Boer zijn de vader en moeder van mijn vader Karel en opa en oma Visser zijn

de ouders van mijn mem Simone. Mijn vader heeft een broer en zijn naam is Albert. Oom Albert is getrouwd mei tante Mona en hun kinderen zijn Jesper en Jantje. Dat zijn mijn neefje en nichtje.)

Leg de nadruk op woorden zoals 'pake, beppe, âlden, heit, mem' (opa, oma, ouders, vader, moeder) enz.

7. Hang de stambomen op in de klas

Zo kan er nog een keer samen over de stambomen gesproken worden!

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Meer aandacht voor het schrijven

De leerlingen kunnen hun stamboom helemaal zelf invullen. Als er aan dit doel gewerkt wordt, dan wordt er nog meer specifiek gewerkt aan het doel: Schrijven A2 – kan biografische feiten weergeven

- Zet een interactieve zoekplaat in

De interactieve zoekplaat 'famylje en freonen' (zie 'De taalactiviteit') is ook heel geschikt om te gebruiken bij deze taalactiviteit. Deze zoekplaat kan ook in plaats van het liedje bij stap 3 en 4 gebruikte worden.

- Andere vakgebieden

Gebruikt het liedje 'Famylje' (zie 'De taalactiviteit') ook voor de muziekles.

Meer bij dit thema

- De kinderen kunnen Typfleantúchje: 'famylje en beroppen', Woordzoeker: 'famylje en beroppen' en Memory: 'famylje' spelen om woorden te oefenen die bij deze activiteit passen. Deze materialen zijn te vinden onder het kopje 'Ekstra' bij deze Taalactiviteit.
- In 'It grutte famyljeboek' staan heel veel verschillende families en (Friese) namen van familieleden.

Lêslíne

Stasjon 1 - evaluaasje - NL

Technisch lezen

Met de Lêslíne doe je meer met (technisch) lezen in het Fries. Reis met de leerlingen langs alle Lêslínelessen. Op de stations kunnen de leerlingen laten zien wat ze hebben geleerd. De evaluaties bestaan uit een deel dat zelfstandig digitaal gemaakt kan worden en een deel dat individueel met de leerkracht gedaan kan worden.

Tijdpad

10 -15 minuten: leerlingen werken zelfstandig aan de opdrachten van Station 1

5 -10 minuten per leerling: de leerlingen lezen individueel bij de leerkracht

Doelen

- De leerlingen laten zien wat ze hebben geleerd en de leerkracht krijgt inzicht in wat de leerlingen al kunnen en wat ze nog moeten oefenen.

Vorbereiding

- Open de Lêslíne en de les van Station 1. Loop zelf alvast door de opdrachten.
- Print de bladen om de individuele leerlingen hardop te laten lezen en bekijk de bladen vooraf. De bladen zijn te vinden bij de Lêslíne, onder de tegel 'Lêslíne Evaluaasjestasjons'. Kies voor 'Dit kin ik al lêze! 1'.
- Leg eventueel Keimpe de Krokodil (of een andere Friese pop of knuffel) klaar.

Beschrijving

1. De digitale evaluatie
Vertel de leerlingen dat ze zelfstandig aan de slag gaan met Station 1. Omdat het een evaluatiemoment is, mogen de leerlingen niet overleggen.
2. Hardop lezen
Het tweede deel van de evaluatie is het individueel lezen van een aantal woorden en zinnen. Die zijn te vinden bij 'Lêslíne Evaluaasjestasjons'. De leerkracht kan het registratieformulier gebruiken om de resultaten van de leerlingen bij te houden.
3. Resultaten bekijken
De leerkracht kan bij de resultaten van de Lêslíne ook de resultaten van de Evaluatiestations terugvinden.
4. Verder of nog een keer
Als de resultaten voldoende zijn, kunnen de leerlingen verder met de volgende Lêslínelessen. Als er een categorie is waar één of meerdere leerlingen noch mee moeten oefenen, dan kan ervoor gekozen worden om een letter of klank opnieuw aan te bieden.

Verder oefenen met Fries lezen

In de Temateek staan in alle thema's bij 'sels lêze' teksten voor beginnende lezers. Hier zijn ook teksten te vinden over de kinderen en dieren van de Lêsline.

Lees als leerkracht zelf ook Friestalige boeken (voor), zodat het voor de leerlingen logisch is om ook boeken in het Fries te lezen.

Zorg voor Friestalige boeken om zelf te lezen, bijvoorbeeld boeken voor beginnende lezers in het Fries.

Boekles

De toverangel fan Ate - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen lezen uit het boek 'De toverangel fan Ate' van Jurjen van der Meer, praten er samen over en doen (een aantal) bijpassende activiteiten uit de lesbrieven.

Tijdpad

Afhankelijk van de keuze van de activiteiten.

Doelen

- De leerlingen ontdekken de wereld in boeken en hebben plezier bij het lezen en met elkaar bespreken van het boek.
- De leerlingen kunnen (eventueel met behulp van de illustraties) het verhaal begrijpen. (Luisteren A1/A2 - Kan een eenvoudig voorgelezen of verteld verhaal begrijpen / Lezen A1 - Kan een indruk krijgen van teksten, vooral als er visuele steun bij is).
- De leerlingen kunnen samen praten over het verhaal (In gesprek A1 - Kan informatie vragen of geven/In gesprek A2 - Kan zeggen wat hij/zij ervan denkt).

Voorbereiding

- Zorg voor een exemplaar van het boek 'De toverangel fan Ate'. De leesconsulent van de bibliotheek kan daar eventueel bij helpen, of bestel het boek in de webshop van de Afûk.
- Lees de lesbrieven bij 'De toverangel fan Ate' goed door en maak een keus uit de activiteiten.
- Zijn er materialen nodig voor de gekozen activiteiten? Leg die dan alvast klaar.
- Leg Keimpe de Krokodil (of een andere Friese pop of knuffel) klaar.

Beschrijving

1. De plek

Als de leerkracht voorleest, zorg dan voor een plek waar alle leerlingen goed kunnen meekijken. Voorlezen in kleine groepjes stimuleert de betrokkenheid van de leerlingen en bevordert het leesplezier.

De leerlingen kunnen het boek ook zelf lezen. Dat kan individueel, in tweetallen of in groepjes.

Keimpe de Krokodil (of een andere Friese pop of knuffel) doet ook mee. Kennen de leerlingen Keimpe al? Keimpe is een Friese krokodil. Hij komt in de klas als het Friese les is. Hij verstaat wel Nederlands, maar omdat hij alleen maar Fries terug spreekt, is de drempel voor niet-Friestalige leerlingen minder hoog om Fries tegen Keimpe te spreken.

2. Het boek

Bekijk met elkaar het boek aan de hand van de suggesties in de lesbrieven. betrek Keimpe

de Krokodil ook bij het gesprek. Vraag na het lezen: Wat vond je leuk? Wat vond je niet zo leuk? Wat zou je nog willen weten? Waren er ook dingen die steeds terugkwamen? Dit zijn vragen uit de 'Vertel eens'-manier van Aiden Chambers. De vragen stimuleren het nadenken en praten over het verhaal en de illustraties.

3. De activiteiten

Kies een of meerdere activiteiten uit de lesbrief en doe die met de klas.

Differentiatie

- Omgang met niet-Friestalige leerlingen
De leerlingen op weg naar A1-niveau mogen het Nederlands als voertaal gebruiken, de leerlingen op weg naar A2-niveau proberen Friese woorden te gebruiken en leerlingen op A2-niveau doen het in het Fries. Stimuleer de niet-Friestalige leerlingen om vaste Friese uitdrukkingen ('chunks') te gebruiken als ze het gesprek niet goed kunnen volgen. voorbeelden daarvan zijn: kinst dat noch in kear sizze? (NL = kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net (NL = ik begrijp het niet), kinst it noch in kear útlizze (NL = kun je dat nog een keer uitleggen) of kinst dat ek nochris in kear yn it Nederlânsk sizze? (NL = kun je dat ook nog eens in het Nederlands zeggen?).
- Taalsteun
Vertaal moeilijke woorden in het Nederlands of laat Friestalige leerlingen dat doen. Gebruik de illustraties als steun bij de tekst door dingen aan te wijzen.
- Meertaligheid
Vraag leerlingen met een andere thuistaal dan Fries of Nederlands of zij de woorden voor 'hengel', 'tak', 'vissen' en 'sloot' in hun thuistaal kennen. Maak de woorden zichtbaar door ze op te schrijven.

Meer bij het thema

Onder het kopje 'Ekstra' bij deze Taalactiviteit en in de Temateek, bij het thema 'Wat fynsto moai?', zijn meer materialen te vinden bij dit thema.

liskâld en lekker - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen bekijken de WitWat-uitzending over het bedenken van nieuwe smaken ijs. Ze bedenken zelf nieuwe ijssmaken en presenteren hun eigen nagerecht.

Tijdpad

45 minuten (om de luistermomenten wat minder lang te maken, kan het presenteren ook op andere momenten in de week worden gedaan).

Doelen

Met deze taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen aangeven wat zij wel of niet lekker vinden en smaken bedenken voor hun eigen ijs-nagerecht (In Gesprek A1 – Kan zeggen wat hij/zij wel of niet leuk of lekker vindt en vragen wat anderen wel en niet leuk of lekker vinden en A2 – Kan zeggen wat hij/zij het liefste wil).
- De leerlingen kunnen de smaken van hun zelfbedachte ijs-nagerecht (fonetisch) opschrijven (Schrijven A1 – Kan wat over zichzelf of anderen opschrijven).
- De leerlingen kunnen (met zoveel mogelijk woorden) in het Fries hun ijs-nagerecht presenteren (Spreken A2 – Kan in het kort beschrijven hoe hij/zij iets moet doen of hoe iets werkt).

Overige doelen waar met deze activiteit ook aan gewerkt kan worden, zijn genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Zet de WitWat-uitzending klaar.
- Print voor alle leerlingen 'helpblêd 1' uit of laat de leerlingen zelf hun ijskoude nagerecht tekenen op een tekenpapier en daar de ingrediënten bij opschrijven.
- Bovenstaande materialen zijn te vinden onder het kopje 'De taalactiviteit'.

Beschrijving

1. Praat met elkaar over ijs.

Vraag of de leerlingen ook van ijs houden en welke verschillende soorten ijs ze kennen en lekker vinden. Laat de leerlingen daar met elkaar over praten (in hun tafelgroepje of met hun schoudermaatje). Kom er klassikaal kort op terug. Welke soorten ijs zijn er? (schepijs, waterijs, softijs) en welke smaken zijn er? Gebruik voor de Friese fruitnamen eventueel de woordenlijst 'fruit'. Vertaal belangrijke Friese woorden naar het Nederlands en vertaal Nederlandse antwoorden naar het Fries.

2. Bekijk de WitWat-uitzending.

De leerlingen kijken naar de WitWat-uitzending over ijssmaken. Vraag de leerlingen daarom na te denken welke smaken er genoemd worden in de uitzending. Praat na over de uitzending en kom terug op de luistervraag.

3. Bedenk een nagerecht.

Vertel de leerlingen dat ze hun eigen ijskoude nagerecht zullen bedenken. Ze doen dat op het 'helpblêd' of op een eigen tekenpapier. Ze bedenken verschillende soorten ijs. Natuurlijk mogen ze ook nieuwe smaken bedenken (zoals 'tostismaak' of 'frikandel-speciaal-smaak') en smaken combineren (zoals 'aardbei-chocolade-ijs'). Op of bij het ijs kan natuurlijk ook fruit, chocolade, discospikkels, koekjes of slagroom getekend worden. Als de leerlingen nog niet kunnen schrijven, dan kunnen ze ook in de vakken van 'helpblêd 1' tekenen welk soort ijs het is (zie ook 'Differentiatie'). Moedig de Friestalige en niet-Friestalige leerlingen aan om met elkaar te bespreken hoe de smaken in het Fries worden genoemd.

4. Presenteer de nagerechten.

Als de leerlingen klaar zijn met het 'helpblêd' of de tekening van hun ijskoude nagerecht, dan presenteren ze hun zelfbedachte ijsnagerecht aan de klas.

Leerlingen (op weg naar) A1 proberen de smaken in het Fries te benoemen, leerlingen op weg naar A2 proberen zoveel mogelijk Friese woorden te gebruiken, leerlingen op A2-niveau presenteren in het Fries en proberen vast te houden aan het Fries als voertaal. De woorden (of tekeningen) die in de vakken staan, zijn steekwoorden voor hun presentatie. Natuurlijk kan er ook gestemd worden voor de lekkerste of meest bijzondere smaak ijs. Welke smaak ijs zou Keimpe het beste smaken? Hang de werkbladen op, zodat alle leerlingen ze kunnen bekijken, lezen en vergelijken (zie ook 'Differentiatie').

Differentiatie

Differentiatiedoelen zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het referentiekader.

- Als de leerlingen nog niet kunnen schrijven.

Als de leerlingen nog niet goed genoeg kunnen schrijven, dan kunnen zij op het 'helpblêd' (of tekenpapier) ook tekenen welke smaken ijs ze bedacht hebben. Ze kunnen bijvoorbeeld een aardbei tekenen als ze aardbeienijs bedoelen.

- Aandacht voor het lezen.

De leerlingen kunnen elkanders werkbladen lezen en vergelijken en aangeven of het hen wel of niet lekker lijkt. Dan wordt er gewerkt aan: Lezen A1 – Kan een indruk krijgen van teksten, vooral als er visuele steun bij is en Lezen A1 – Kan eenvoudige berichten begrijpen.

- Meer aandacht voor 'in gesprek'.

De leerlingen kunnen hun eigen bestelling doen. Speel een situatie uit een ijswinkel na. Eén is de verkoper en de ander doet een bestelling. Dan wordt er gewerkt aan: In Gesprek A2 – Kan eenvoudige boodschappen doen of iets bestellen.

- De leerlingen kunnen ook hele gekke smaken ijs bedenken.

Dat kan door vreemde combinaties te maken, of de vieste smaak ijs te bedenken, of ze kunnen zelf een ijssmaak voor hun huisdier bedenken.

- Overige vakgebieden.

Koppel deze activiteit aan de tekenles en geef de leerlingen extra tijd of andere materialen (bijvoorbeeld wasco of verf) om hun nagerecht te tekenen.

Meer bij dit thema

- Oefen nog meer woorden over 'eten'. De leerlingen kunnen nog meer Friese woorden over 'eten' leren door de spelletjes 'Typfleantúchje Sûn iten', 'Wurdsiker Griente en fruit', 'Memory Iten' en 'Memory Wat brûkst om te iten en te drinken?' te spelen. Oefen ook woorden met de interactieve zoekplaat 'Iten en drinken'. Deze materialen zijn te vinden onder het kopje 'Ekstra' bij deze Taalaktiviteit.

Evaluatie

Tijdens de presentatie kan de leerkracht het observatie-instrument 'mûnlinge presintaasje' (NL = mondelinge presentatie) gebruiken.

Het observatie-instrument is te vinden onder het kopje 'Evaluaasje' bij deze Taalaktiviteit.

Gebruik de observatie om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen en als feedback richting de leerlingen. Als enkele punten niet aan te vullen zijn, laat die dan leeg.